Millist abi saavad dementsete lähedased tugigruppidest?

Mis on puudega lapse juhtumiplaan ja kuidas seda tehakse?

Miks maksavad omavalitsused hooldajatoetust nii erinevalt?

Kust saab juriidilist nõu ja abi ametiasutustega vaidlemisel?

Viimsi Raamatukogu
A009506

SEPTEMBER 2017

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!
Nr 60

Heiko Kruusi

Kaks kuud paberite järgi NÄGIJANA

Rehaplaan, juhtumiplaan … mis veel?

On täiesti arusaadav, et tõsiste puuetega laste vanematel tõusevad alatasa juuksed peas püsti, kui kuulevad mõnest uuest nõudest, mida nad peavad täitma ja millele vastama, et saada lapse hooldamiseks igapäevast vajalikku sotsiaalabi.

Kuigi elame interneti- ja infoajastul, tabavad uued nõuded inimesi ikka ootamatult ja kõige kiiremal hetkel.

Selle suve üllatus oli paljude jaoks, et sotsiaalkindlustusametist eurorahastatud tugiteenuste saamiseks, mis seni käis rehabilitatsiooniplaani alusel, nõutakse nüüd hoopis juhtumiplaani. Kas nüüd on vaja puudega lapsele kahte plaani? Vastus on: nii ja naa. Rehaplaani on nüüd tarvis üksnes rehateenuste saamiseks. Juhtumiplaani aga lapsehoiu- ja tugiisikuteenuse ning transpordiraha saamiseks sotsiaalkindlustusametist.

Asja uurides selgub, et tegelikult on juhtumiplaan väga mõistlik asi. Kui omavalitsuse sotsiaaltöötaja selle tegemist tõsiselt võtab, saab sellest tõeline lapse ja pere abistamise retsept kogu lapsega tegelevale võrgustikule.

Aga täpselt samasuguse retseptina oli algselt mõeldud rehaplaan. Rehaplaanitamine aga ei läinudki tööle. Kas juhtumiplaanidest hakkab igapäevaelus kasu olema?

Eraldi küsimus on, miks ei võiks infoajastul olla inimesel üks ja ammendav plaan, millele siis erinevad instantsid oma volituste piires ligi pääsevad ja teemasid lisavad? Ministeerium ega sotsiaalkindlustusamet kahjuks sellele küsimusele hetkel veel vastata ei suutnud.

Tiina Kangro, peatoimetaja

TÄHELEPANU, lapsevanemad, KOV-id ja MTÜ-d!

Oktoobris kuulutab sotsiaalministeerium välja Euroopa regionaalarengu fondi taotlusvooru, millest saab küsida toetust uute erihoolekande teenusekohtade rajamiseks kogukondadesse.

Taotlusvoorust võib täpsemalt lugeda selle ajakirja lehekülgedelt 18–19.

Tegemist on hoolekande taristu arendamise toetusmeetmega, mille kaudu on seni suurem osa Euroopa Liidu vahenditest kasutatud juba olemasolevate suurte erihooldekodude reorganiseerimiseks. Peatselt avanevast taotlusvoorust on aga võimalik saada rahastust projektidele, millega rajada uusi erihoolekande teenusepaiku perede hoole all elavatele täisikka jõudnud vaimu-, liitpuude või psüühikahäirega inimestele.

Jagamisele läheb 4,5 miljonit eurot, millele taotlejatel tuleb lisada 15-protsendine omaosalus. Raha võib saada nii ööpäevaringsete hoolduskohtade kui ka päevakeskuste jm rajamiseks.

Kohalikud omavalitsused ja MTÜ-d, ühendagem oma jõud ja üritagem lõpuks ometi ehitada valmis Maarja Päikeseküla, Meiela ühiskodu, Pällo noorte töökodu ja veel mitmed hädavajalikud paigad, mida Eestis nii väga vajatakse ning nii ammu oodatakse!

Viis miljonit on küll vaid piisk meres perede hoole all olevate tuhandete psüühilise erivajadusega inimeste jaoks, aga see on siiski parem kui tühjad peod!

Jälgige täpsemat infot taotlusvooru väljakuulutamise kohta sotsiaalministeeriumi veebilehel.

PUUTEPUNKTID

Ilmub alates oktoobrist 2011
Väljaandja MTÜ Puutepunktid
Registrikood 80334985
A/a EE452200221053907379
E-post info@puutepunkt.ee
Tellimine www.puutepunkt.ee

© OÜ Haridusmeedia 2017
Peatoimetaja Tiina Kangro
Toimetaja Anne Lill
Kujundaja Heiko Kruusi
Keeletoimetaja Kaja Randam
Trükiarv 8900

Viimsi Raamatukogu

Mis imeloom on juhtumiplaan?

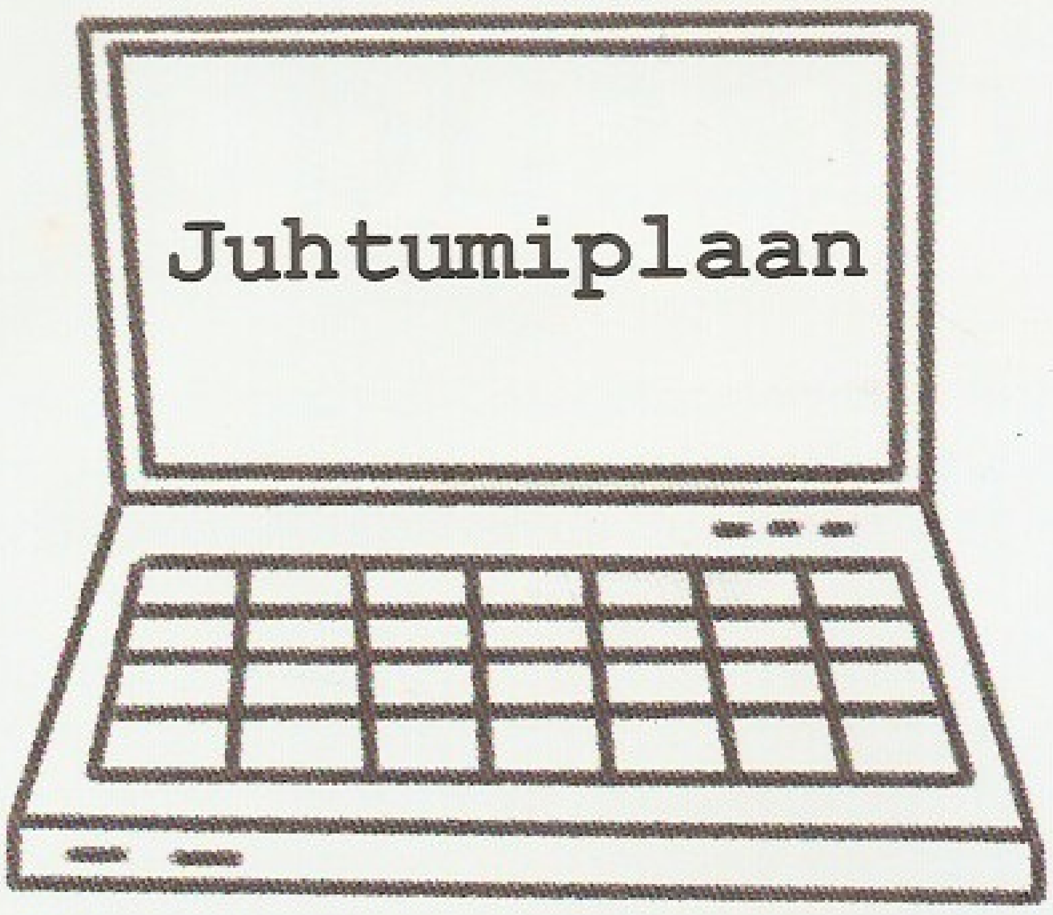

Sel suvel said paljud puudega laste vanemad äkitselt teada, et riigi rahastatud lapsehoiu- või tugiisikuteenuse saamiseks peab nende lapsel olema nüüd ka juhtumiplaan. Mis see veel on, küsisid paljud.

Uurisime asja ja saime teada, et lastekaitseseaduse järgi on juba hea mitu aastat omavalitsustelt nõutud juhtumiplaani koostamist mahuka abivajadusega lastele/peredele. Asi algas vanemliku hooleta jäänud laste juhtumiplaanidest, aga mõnedki kohalikud omavalitsused kasutavad neid ka puudega laste korral.

Nüüd nõuab sotsiaalkindlustusamet, et juhtumiplaan oleks olemas igal puudega lapsel vähemalt siis, kui ta soovib saada sotsiaalkindlustusametist raske ja sügava puudega laste peredele mõeldud tugiteenuseid: lapsehoidu, tugiisikut ja transporti. Õigemini lisarahastust nende teenuste jaoks, mida seaduse järgi peaks perele tagama omavalitsus.

Mis see juhtumiplaan siis on ning kuidas seda tehakse?

Plaani saab koostada omavalitsuse lastekaitse- või sotsiaaltöötaja juures. Selle mõte on lapse olukord ja abivajadus kaardistada, seada eesmärgid lapse/pere probleemide lahendamiseks ja koostada tegevuskava, mida asutakse täitma. Juhul kui laps või pere vajab vaid ühekordset toetust või tuge, ei ole juhtumiplaani tegemine vajalik.

Juhtumiplaani vormistab sotsiaal- või lastekaitsetöötaja riiklikus sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistris ehk STAR-programmis. Seal on etteantud väljad, mis tuleb täita ja salvestada. Plaani koostamist saab alustada siis, kui lapsevanem on selleks nõusoleku andnud.

Plaani koostamisel osaleb lapsevanem, võimaluse korral ka laps ise. Plaani koostaja võib vajadusel külastada lapse kodu, näiteks selgitamaks välja kodu kohandamise vajaduse jms. Mõistlik on kaasata võrgustikuliikmeid, nagu lasteaed-kool, raviarst või rehameeskonna terapeudid, et lapsega töötavate osaliste vahel tekiks koostöö. Samuti võib appi võtta lapsele koostatud rehabilitatsiooniplaani, kooli individuaalse arendusplaani jms.

Plaani tehes hinnatakse, millised on pere enda ressursid ning takistavad tegurid, milles vajab laps ja pere abi ja tuge. Kirjeldatakse pere sotsiaalvõrgustikku, majanduslikku olukorda, terviseseisundit jne. Seatakse eesmärgid, mida soovitakse saavutada, ja otsustatakse, milliseid tegevusi (teenuseid, toetusi, tegevusi jms) selleks on vaja. Oluline on, et lapsele ei pakutaks juhuslikke meetmeid, mis omavalitsusel parasjagu käepärast, vaid leitaks sobivad meetmed konkreetsete murede ületamiseks.

Tegevuskavas märgitud tegevusi võib pakkuda kohalik omavalitsus ise, osta teenust sisse või suunata lapse ja pere sobiva teenusepakkuja juurde. Oluline on, et kõik vajalikud teenused (ka tugiisik või lapsehoid ja transport ning nende vajalik maht, mida soovitakse saada sotsiaalkindlustusameti kaudu) oleksid tegevuskavas eraldi välja toodud ja vajalikud üksikasjad kirjeldatud.

Valmis juhtumiplaani peab allkirjastama lapsevanem ja juhtumiplaani koostaja. Selleks trükitakse pdf-kujul plaan välja. Lapsevanemal peab jääma enne sellele alla kirjutamist võimalus veel täpsustada infot, mis plaani on kirja läinud.

Juhtumiplaanis seatud eesmärke ja tegevuskava peab omavalitsus hindama vähemalt kord aastas. Vajadusel tehakse plaani täiendusi, muudetakse või seatakse uusi eesmärke jne.

Seega peaks juhtumiplaanist saama midagi sellist, millena võeti aastaid tagasi kasutusele rehabilitatsiooniplaan, mis aga ialgi sügavamat mõtet täitma ei hakanudki. Rehaplaan pole nüüd enam puudega lastele kohustuslik, aga see tuleb teha, kui soovitakse kasutada rehateenuseid. *Tiina Kangro*

Miks ei ole hooldajatoetuse maksmisel ühesuguseid reegleid?

Paljud omastehooldajad mäletavad veel aega, mil hooldajatoetuse maksmine käis riiklikult sotsiaalkindlustusameti kaudu. Sõltuvalt hooldatava puude raskusest maksti hooldajale 240–400 krooni (15–25 eurot) kuus, kui ta ei saanud pereliikme hooldamise tõttu tööl käia.

Sotsiaalkindlustusamet lõpetas toetuse maksmise täisealiste abivajajate hooldajatele aastast 2005 ja puudega laste hooldajatele aastast 2009. Riik andis hooldajatoetuste rahalise ressursi üle omavalitsustele, kuid klausliga, et seda võib kasutada ka muuks kui toetuste maksmine omastehooldajatele. Silmas peeti, et paarikümneeurosest toetusest suuremaks abiks võivad puudega lähedasi hooldavatele peredele olla sotsiaalteenused, mis vähendavad nende hoolduskoormust.

Statistilised andmed näitavad, et ajast, mil seadusest kadus hooldajatoetuse maksmise paragrahv, vähenes hooldajatoetuse saajate arv drastiliselt: 2004. aastal sai riiklikku hooldajatoetust üle 30 000 omaksehooldaja, 2016. aastal maksid kohalikud omavalitsused hooldajatoetust vaid 11 000 hooldajale. Põhjuseks oli, et nüüd võis iga omavalitsus ise otsustada, kas ta üldse maksab hooldajatoetust, kellele täpselt, kui palju ja milliste kohustuste täitmise eest ta maksab, millistel puhkudel maksmisest keeldub ja kas toetusega koos käib ka sotsiaalkindlustus.

Igas omavalitsuses omamoodi

Omavalitsuste vahel tekkisid hooldajatoetuse maksmisel väga suured erinevused ja see on jäänud nii praeguseni.

Nõnda ongi juhtunud, et paljudes omavalitsustes ei vormistata hooldajaks perekonnaliikmeid. Mõnes vallas ei maksta toetust täisealise puudega inimese hooldamise eest, mõnes teises aga vastupidiselt puudega laste hooldajatele. Mõnel pool on toetuse saamise eelduseks, et hooldaja ei tohi töötada; ka juhusliku pisikese tööotsa vastu võtnud omaksehooldaja jääb sellega lisaks toetusele ilma jooksvast tervise- ja pensionikindlustusest.

Hulk omavalitsusi on otsustanud, et välistavad hooldajatoetuse saajate ringist alla kolmeaastaste puudega laste emad (kuna siis võib ema küsida riigilt 38-eurost lapsehooldustasu), töötuna arvel olevad hooldajad (kuna nad võivad küsida ajutist hoolduskulude katmist töötukassast), lapsevanemad, kel endal on raske või sügav puue (kuna siis laieneb neile õigus saada riigilt 19-eurost puudega vanema toetust) jne.

Lisaks on makstavad toetused väga erineva suurusega, olles mõnes omavalitsuses vaid 10–12 eurot kuus ja ulatudes teisal mitmesaja euroni. Näiteks võib kaks naabermajades elavat omaksehooldajat saada ka viis või kümme korda erinevat toetust, kui ühe kodumaja jääb Tartu, Võru või Pärnu piiridesse ja teise oma linnaääre taha valda.

> “Kui hooldajatoetuse maksmine läks üle omavalitsustele, vähenes toetuse saajate arv drastiliselt.

Reegleid ei olegi

Kõike seda on omavalitsustel praeguses seadusruumis õigus teha – ainsaks nõudeks on, et vastav reeglistik peab olema volikogu otsusega kinnitatud. Ka õiguskantsler on vastanud vähemalt ühe omaksehooldaja järelepärimisele, et tema ei näe siin ebavõrdset kohtlemist ega vastuolu põhiseadusega.

Põhjendus on, et vajadust hooldajatoetuse järele tuleb vaadata komplektis omavalitsuse ja riigi pakutavate sotsiaalteenustega. Iga omavalitsuse ülesanne on hinnata oma elanike abivajadust ja anda toimivat ning piisavat abi – hooldajatoetuse maksmise regulatsiooni ei ole omavalitsustele ette kirjutatud.

Sotsiaalministeeriumist vastati, et ideaalis peakski sotsiaalsüsteem liikuma suunas, et tulevikus poleks hooldajatoetust vajagi, kui kõik puudega inimesed saaksid piisavalt sotsiaalteenuseid, et elada lähedaste pideva abita.

Võib-olla juhtubki kunagi nii, aga esialgu on veel aeg, kus ka teenused-toetused on omavalitsuseti väga erinevad. Leidub omavalitsusi, kus hooldajatoetused on keskmisest

Eestis kaotavad paljud puudega laste vanemad üle jõu käiva hoolduskoormuse tõttu ka ise tervise. Eriti küüniline on, et mitmed omavalitsused välistavad hooldajatoetuse maksmise, kui vanem on puudega. Hooldajatoetust peaks maksma vastavalt tegelikule olukorrale, mitte otsima põhjuseid, miks seda mitte maksta. Heiko Kruusi

suuremad, aga lisaks pakutakse teenuseid. On omavalitsusi, kus hooldajatoetusega koonerdatakse, aga ka muud abi mõnedele sihtgruppidele praktiliselt polegi.

Puudega laste kohal auk

Kuigi riik andis aastatel 2005 ja 2009 hooldajatoetuse maksmise ressursi omavalitsustele üle, juhtus nii, et mõnel pool käivitati sellega tõesti puudega inimestele abiks olevaid teenuseid, aga mitmel pool mujal kulus raha lihtsalt ära.

Et omavalitsustele nende ülesandeid meelde tuletada, kehtestas riik 2016. aastal sotsiaalhoolekande seadusega 11 omavalitsuste jaoks kohustuslikku sotsiaalteenust*, nende seas ühe võimaliku teenuse-

* Seadusse viidud omavalitsuste sotsiaalteenused on koduteenus, hooldamine asutuses, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine, võlanõustamisteenus ja puudega lapse lapsehoiuteenus.

Näiteid hooldajatoetustest omavalitsustes

LINNAD		
Omavalitsus	*Puudega lapse hooldaja*	*Puudega täisealise hooldaja*
Narva	80–100 €	26 €
Tartu	75–100 €	23–66 €
Pärnu	75–100 €	50–75 €
Võru	55–200 €	20–30 €
Keila	50 €	25–40 €
Tallinn	30 €	30–40 €
Valga	30 €	30–40 €
Sillamäe	20 €	35 €
Rakvere	20 €	31–52 €
Viljandi	19–25 €	15–25 €
VALLAD		
Kohtla-Nõmme vald	80 €	16–26 €
Ülenurme vald	75 €	60 €
Türi vald	50–100 €	50–100 €
Põltsamaa vald	48–80 €	20–30 €
Vändra vald	40 €	50 €
Saarde vald	40 €	16–27 €
Halinga vald	39–52 €	35 €
Anija vald	20–31 €	20–31 €
Sangaste vald	15–25 €	12–25 €
Räpina vald	12 € – miinimumpalk*	12 € – miinimumpalk*

* Räpina vallas arvestatakse toetuse määramisel hoolduse mahtu ja pere olukorda.

na hooldaja määramise täisealisele isikule, kes „vaimse või kehalise puude tõttu vajab abi oma õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks" (sotsiaalhoolekande seaduse § 26).

Kuigi omavalitsus ei pea ka selle seadusepügala järgi kellelegi hooldajat määrama ega hooldajatoetust maksma (omavalitsused on vabad hindama ja pakkuma abi oma paremal äranägemisel ja valitud viisil), viitab seadus nüüd vähemalt sellele kui ühele võimalusele. Puudega lapse hooldamise valdkonda aga uues sotsiaalteenuste loetelus isegi ei mainita. Miks?

Sotsiaalministeeriumist saime vastuseks, et perekonnaseadusest lähtudes on lapsevanematel niigi lapse hooldamise kohustus. „Vanemal on kohustus ja õigus last kasvatada, tema järele valvata ja lapse igakülgse heaolu eest muul viisil hoolitseda. Samuti on vanemad kohustatud hooldama oma lapsi ning neil on kohustus ja õigus taotleda lapse puudega seotud teenuseid ja toetusi. Ehk siis puudub vajadus lapsele täiendava ametliku hooldaja määramiseks," vastas ministeeriumi laste ja perede osakonna peaspetsialist Merit Korbe.

Ministeeriumist täpsustati, et täisealise abivajaja korral on hooldaja määramine põhjendatud, kuna perekonnaseadus ei kohusta pereliikmeid täisealist puudega lähedast isiklikult hooldama, vaid näeb ette üksnes kohustuse osaleda oma sugulase hoolduskulude katmisel regulaarsete maksetega.

Seega on praegu puudega last hooldavale, töötamistakistusega ja sotsiaalkindlustuseta, kodulõksu jäänud lapsevanemale hooldajatoetuse maksmine omavalitsuste jaoks täiesti vaba tahte avaldus, mida ükski seadus ette ei näe.

Eesti kohta hiljuti maailmapanga koostatud hoolduskoormuse raport annab õnneks soovituse, et seda praktikat tuleks muuta. *Tiina Kangro*

Maailmapank soovitab viia hooldajatoetuse ühtsetele alustele

Enne jaanipäeva sai maailmapangal valmis raport Eesti sotsiaalsüsteemi kohta. Selle sõnum on, et Eestis lasub perekondade õlgadel liiga suur hoolduskoorem.

Raporti tellis maailmapanga ekspertidelt kaks aastat tagasi riigikantselei juures tööd alustanud hoolduskoormuse rakkerühm. Rühm esitab oktoobris valitsusele poliitikasoovitused muutuste tegemiseks Eesti sotsiaalsüsteemis, et omastehooldajate koorem väheneks.

Rakkerühma juht Anniki Lai kinnitab, et soovitustes on oodata ettepanekuid ka hooldajatoetuse maksmise põhimõtete kohta. „Hooldajatoetuse maksmine peaks ilmselt jääma ka edasi kohalike omavalitsuste teenuseks, aga sellele peaksid tekkima arusaadavad standardid. Peaksime esmalt paika saama põhialused, mis tagaksid väikeses Eestis inimeste võrdse kohtlemise. Selle eelduseks on ühtmoodi toimiv hindamine ja põhiliste sotsiaalteenuste, võib-olla kolme-nelja hädavajaliku teenuse kindel kättesaadavus sõltumata puudega inimese elupaigast," selgitab Lai.

Ta lisab, et pereliikme töölt ärajäämine ja täielikult lähedase pikaajalisele hooldamisele pühendumine peaks igal juhul olema viimane võimalus, kui tõesti ühtki teist ja paremat ei leidu. Sellisel juhul peaks hooldaja saama ka tasu, mis võimaldab inimväärselt ära elada. Samuti peaks täisajaga hooldajal olema sotsiaalsed garantiid.

Teenused enne, siis toetus

Kõikidel teistel juhtudel peaks aga puudega inimese aastaid kestev hooldamine olema korraldatud riiklike või omavalitsuse sotsiaalteenustega. Siin peetakse silmas koduhooldust, isiklikke abistajaid, väljaspool kodu toimuvat hooldamist, invatransporti, laste korral lapsehoiuvõimalusi ja tugiisikuteenust.

Väga suur vahe on, kas igapäevane hooldamine puudutab lühemat ajavahemikku või jääb kestma aastateks, vahel kogu eluks. Kui põhiliseks hooldajaks jääb pereliige, peavad talle olema kättesaadavad ka koolitused ja võimalus saada puhkeaega.

Anniki Lai räägib, et kindlasti saab süsteemi muutmisel mõningaseks takistuseks praegune suhtumine, et omavalitsused on oma otsustes täiesti autonoomsed ning neile ei tohi teha mingeid ettekirjutusi.

Üle Eesti samad alused

Ta lisab, et teenuste, sealhulgas hooldajaks määramise ja toetuse maksmise põhimõtted ja kriteeriumid peaksid siiski lähtuma üle kogu Eesti samadest põhialustest. Kui sotsiaalteenused toimivad ja on kättesaadavad, ei ole pereliikmetel vaja koju hooldajaks jääda. Kui teenuseid ei ole või pole piisavalt ning hooldustöö jääb täielikult või suures mahus pere kanda, tuleb tööturult kõrvale jäävale omaksehooldajale toetust maksta ja tagada sotsiaalsed garantiid.

Rakkerühma juht selgitab, et lähima kuu jooksul töötavad töörühma liikmed (keda on erinevatelt elua寄aladelt üle kahekümne) valitsusele esitatavate ettepanekute kallal. Kui need on edasi antud, jääb üle oodata, mis valitsus ja seejärel sotsiaalministeerium nendega peale hakkab. Ehk siis mis läheb töösse, mida peetakse võimalikuks rahastada ja mis lükatakse võib-olla kõrvale.

Puutepunktide toimetuse poolt lisame, et hoiame teid järgnevatel kuudel teemaga kursis.

Kellel on õigus ühis-transpordis tasuta sõita?

Aeg-ajalt kuuleme lugusid, kuidas puudega inimesed või nende saatjad, kes on soovinud kasutada ühistranspordis tasuta sõidu õigust, on sellest ilma jäetud – neilt on nõutud pileti ostmist või on nad lausa bussist maha tõstetud. Kuna süsteem on mitmekihiline, siis uurime, kellel on tasuta sõidu õigus.

Ühistranspordiseaduse alusel peavad transpordiettevõtted võimaldama kõikidel Eesti-sisestel liinivedudel tasuta sõitu

- puudega kuni 16-aastastele lastele
- sügava puudega täisealistele
- sügava või raske nägemispuudega inimestele
- sügava või raske nägemispuudega inimese (sh lapse) saatjale
- puudega inimest saatvale juht- või abikoerale

Transpordiettevõte ei tohi keelduda neile tasuta sõitu pakkumast. Hiljuti saatis ka sotsiaalkindlustusamet kõikidele Eestis tegutsevatele transpordiettevõtetele selle kohta meeldetuletuse. Kui siiski juhtub, et tasuta sõidu õiguse saamisega tekib probleeme, tuleks sellest teavitada sotsiaalkindlustusametit.

Kooli ja tagasi

Lisaks pakuvad paljud omavalitsused kohalikel liinidel puudega inimestele muid sõidusoodustusi, näiteks tasuta sõitu ka puudega lapse saatjale või sügava puudega inimese saatjale. Selliste soodustuste kohta saab infot kohalikust omavalitsusest.

Riigikoolid ja mõningad omavalitsuste koolid pakuvad õppeaasta vältel tasuta sõitu ka raske puudega üle 16-aastastele lastele koolis käimiseks vajalikel liinidel. Selle kohta võib infot küsida lapse koolist.

Elroni rongides on puudega lapse ja sügava puudega inimese saatjal samuti õigus sõita sooduspiletiga. Heiko Kruusi

Laevad ja rongid

Praamivedudel (Kuivastu–Virtsu, Rohuküla–Heltermaa ja Sõru–Triigi parvlaevaliinid) on puudega lapse saatjale ja sügava puudega täisealise inimese saatjale ette nähtud õigus sõita sooduspiletiga. NB! Nagu eespool öeldud, siis raske või sügava nägemispuudega inimese saatja saab ka meresõidul reisida tasuta. Tasuta tuleb praamile lubada ka sõiduautod (või muud kuni 3,5-tonnise täismassiga sõidukid, välja arvatud meditsiiniasutuse transport), mida kasutatakse puudega lapse, sügava puudega täisealise ning raske või sügava nägemispuudega inimese vedamiseks.

Elroni rongides on puudega lapse ja sügava puudega inimese saatjal samuti õigus sõita sooduspiletiga. Sooduspiletiga saavad reisida ka raske puudega täiskasvanud ja langenud töövõimega inimesed. Tasub aga teada, et sooduspiletid ei kehti 1. klassis. Koos 1. klassi pileti ostnud reisijaga on ühel tasuta sõidu õigust omaval inimesel võimalik tasuta 1. klassis sõita, kuid selleks on vaja eelnevalt osta nullhinnaga pilet (nullpilet) ning tasuda teenustasu. ***Tiina Kangro***

Puudega inimene peab kaasas kandma erinevaid kaarte ja pabereid.

Kuidas tõendada?

Tasuta sõidu õigust saab bussi-, rongi- või praamisõidul tõendada kolmel moel:

- pensionitunnistusega
- puudega isiku / töövõime kaardiga
- puude tuvastamise ekspertiisiotsuse või sotsiaalkindlustusametist võetud tõendiga

Eraldi tõend tasub sotsiaalkindlustusametist võtta eeskätt nägemispuudega inimestel, sh lastel, sest kahetsusväärselt kujundas amet puudega isiku kaardi selliselt, et see nägemispuuet eraldi ei tõenda (kaardil on märge vaid puude raskusastme kohta, kuigi mitmesuguseid õigusi annab just nägemispuue). „Saame aru, et see on inimeste jaoks ebamugav ja meil on plaanis seda järgmisel aastal muuta, kui loodame võtta kasutusele uue Euroopa kaardi," palus sotsiaalkindlustusameti kommunikatsioonijuht Kaili Uusmaa vabandust.

Nii kaart kui ka tõend kehtivad vaid koos isikut tõendava dokumendiga.

Kaks ja pool kuud NÄGIJANA. Vähemasti paberite järgi

Võib ju öelda, et iga uus asi vajab „sissejooksmist". Ka ametnikud vajavad aega, et uut moodi tööle hakata jne. Kas aga haavatava tervisega puudega inimesed on ikka see kõige õigem õppimismaterjal, kelle peal uute süsteemide toimimist katsetada? Äkki olnuks õigem alustada töövõimereformi katseprojektist?

Silvia Janovski (46) on sünnist saati mitme puudega. Ta parem silm on pime. Vasaku silmaga näeb ta vaid suuremate inimeste ja esemete kontuure. „Kui ma näiteks kellegagi räägin, siis näen enda kõrval küll inimest, aga täpsemaid näojooni mitte. Ei näe näiteks, kas ta on tedretähniline, kui tihedad on ta ripsmed või kas ta nägu on kortsuline. Et selliseid detaile näha, peaksin oma +9,5 prillidele, mis mul kogu aeg ees on, veel viiekordse suurendusega luubi appi võtma ja vestluskaaslast sellega lähedalt uurima. Selline uurimine aga vaevalt et kellelegi vastuvõetav oleks," täpsustab Silvia oma nägemise üksikasju.

Silvia kasutab ka kuuldeaparaati. Lisaks on tal kaasasündinud südamerike, selgrooköverus ja eluraskustega võideldes on ta mitmel korral põdenud tugevat depressiooni.

Silvia on teinud läbi kümneid puude raskusastme ja töövõime (käesoleva aastani töövõimetuse) hindamisi ning pikendamisi. Tänavu kevadel proovis ta oma nahal järele ka töövõimereformiga sisse viidud uuendused.

„Nii kohmakas ja toimetulematu kui praegune uus töövõime hindamine pole ekspertiisisüsteem Eestis veel kunagi olnud," teeb Silvia temaga toimunu põhjal kokkuvõtte.

> „Kui jõuvarud töötavad viimsel piiril, on iga lisapinge liiast.

Üle öö nägijaks

Silvia meenutab, et nõukogude ajal kirusid samuti kõik vaegurluse ekspertiisikomisjone, kus tuli enne hulk aega ukse taga „praadida" ja pärast siis veel komisjoni ees nagu väljanäitusel oma vigu ja puudeid tõestada. „Aga sellisel asjakorraldusel oli ka üks tugev pluss: hindajad veendusid oma silma ja kõrvaga, kes või mis ma olen," lausub Silvia. „Nüüd töötavad eksperdid paberitega, kokkupuude lihast ja luust inimesega puudub. Kui siis pabereid ka veel kuigi põhjalikult ei uurita, võibki juhtuda see, mis minuga sel kevadel juhtus."

Ent eluraskustes karastunud Silvia on suutnud säilitada mõnusa huumorimeele. „Nojah, mis seal salata, mu elu suurim unistus – saada nägijaks – saigi kevadel tänu sotsiaalkindlustusametile vähemalt korraks tegelikkuseks!" püüab naine talle omasel moel juhtunut naljaks pöörata.

Ta seletab, et ühest heast päevast polnudki tal, vähemalt paberite järgi, enam nägemispuuet. „Seda kinnitas mulle saadetud ekspertiisiotsus. Kiitlesin juba sõbrannade ees, et ega nüüd muud, kui hakkan kiiresti juhiluba taotlema! Saan parema ja tasuvama töö, võrreldes nõudepesija ametiga, mida olen parema puudumisel mõne aasta pidanud," jätkab ta.

Nali naljaks, aga mingite segaduste või ametnike vea tõttu jäi Silvia lisaks puudele mitme kuu vältel ilma ka raske ja sügava nägemispuudega inimestele ette nähtud tasuta sõidu õigusest ühistranspordis.

Ning kui päevas viis eurot teeniv inimene peab kulutama kaks eurot tööle ja tagasi sõiduks, on asi muidugi naljast kaugel.

Rääkimata närvikulust ja sellest, kuidas vildakalt tehtud otsuste vaidlustamine, ametiasutusi mööda jooksmine jms vaevu nägevat ja niigi rabeda tervisega inimest veel omakorda räsivad.

Kevadtalvel oligi Silvia üle pikkade aastate jälle depressiooni tõttu pikemat aega haiglaravil. Ta ei väida küll, et selle põhjuseks oli just riigi bürokraatia masinavärgiga sõdimine, aga oma osa võis ka sellel haiguse ägenemise juures olla. Kui jõuvarud töötavad viimsel piiril, on iga lisapinge liiast.

Kas metoodika sobib?

Silvia tunnistab, et aasta alguses uut töövõime ja puude raskusastme määramist taotlema hakates oli ta juba tükk aega enne paberite täitma asumist parajalt närvis.

Heiko Kruusi

NOORIM KUTSEHAIGESTUNU OLI 37-AASTANE, VANIM 64-AASTANE.

„Kui oled elus aina vopse ja mükse saanud ning saatusele allajäämist kogenud, siis sa enam ei oska uskudagi, et miski võiks tõrgeteta kulgeda. Pealegi pelgasin, et kuna olin oma puuduva töövõimega kaks viimast aastat täiskohaga nõudepesijana tööd rabanud, siis kas ei juhtu, et mind liigitatakse seetõttu osaliselt töövõimeliste hulka. See aga tähendaks edaspidi iga-aastaselt rahalist kaotust.* Eriti kui pidada silmas, et ega ma seal ihaldusväärsel avatud tööturul, vähemalt nõudepesija ametis, ikkagi ju pikalt vastu ei pidanud," kirjeldab Silvia oma hirme enne paberite sisseandmist.

Naise ebalust suurendas seegi, et ta oli paar aastat tagasi osalenud vabatahtlikuna uue töövõime hindamise metoodika küsimustiku katsetamisel ja toona oli talle jäänud mulje, et hindamisel uuritakse rohkem liikumispuuet ja inimese füüsilist suutlikkust käsi-jalgu liigutada. Silvia kõige suurem takistus on aga nägemispuue ning selle järel heitlik vaimne tervis, kuulmislangus ja veel mitmed kehalised vaevused.

Ta võib linnaliikluses ohtu sattuda kõige rohkem sel põhjusel, et nõrga nägemise tõttu on tal raske liiklust tajuda. Näiteks jalgratturi lähenemist kõnniteel või teepeenral ei näe ega kuule ta üldse. Hommikul saab ta kõrvalabita voodist üles küll, sest jalad on tal all, aga kui ta on parajagu musta masenduse küüsis, ei suuda ükski vägi ega võim teda lamavast asendist püstisse tõsta.

Infot selle kohta, mida või kui palju metoodikas pärast katsetusperioodi muude puuete kasuks muudeti, Silvial aga polnud.

Sünnist saati mitme puudega inimesena on Silvia ligi poole sajandiga käinud läbi tulest ja veest. Heiko Kruusi

Üllatav otsus

„15. veebruaril, kuu aega enne korduvekspertiisi tähtaega, andsin korraga paberid sisse töötukassasse töövõime hindamiseks ja sotsiaalkindlustusametisse puudeastme uuendamiseks. Töötukassas läks kõik mõistlikult, seal hinnati mind puuduva töövõimega inimeseks, nii nagu olin varem olnud 100-protsendiliselt töövõimetu. Tõsi, see hindamise protsess venis ettenähtud 30 päevast pikemaks, aga sellest anti mulle ka aegsasti teada. Hullemaks läks lugu puude pikendamisega. Uus kord näeb ette, et sotsiaalkindlustusamet ei võta hindamist enne üldse ette, kui töötukassa on hindamise ära teinud. Nii et kuigi taotlus oli poolest veebruarist, alustati seal mu puude hindamist alles aprillis," jutustab Silvia.

Aprilli keskel sai ta sotsiaalkindlustusametist lõpuks kirjaliku otsuse. Selles oli aga tema puudeid hinnates nägemispuue sootuks välja jäänud. Talle oli küll kõiki ta muid erivajadusi ja takistusi arvestades määratud endiselt „raske puue", nii et toetusraha 49,09 eurot kuus jäi samaks mis enne, aga Silvia jaoks oli seoses linnas töölkäimisega eluliselt tähtis just raske nägemispuudega inimese tasuta sõidu õigus, mida uus puudeotsus enam ette ei näinud.

Silvia mõtles tükk aega, millest selline arusaamatus tekkida võis. „Ilmselt tehti otsus ankeedi kõige esimese nägemist puudutava küsimuse põhjal, millele vastasin, et oma +9,5 prillidega näen tõesti lugeda 20-punktilist kirja ehk suuri pealkirju Postimehest. Ju leiti, et mu nägemine on siis prillidega kompenseeritud ja pole häda midagi," meenutab Silvia oma mõttekäiku.

„Kirjutasin siis muidugi vaide ja võtsin sotsiaalkindlustusameti ametnikega ka telefonitsi ühendust. Nood leidsid, et olen ise küsimustikku täites vigu teinud ning pole üksikasju piisavalt põhjalikult kirjeldanud. Öeldi ka, et digiloos pole minu nägemise kohta uuemaid andmeid. Selle viimase kontrollisin ise üle, kõik silmaarsti juures käigud, uuringud, diagnoosid ja ravimid olid ilusti kirjas, ka aasta alguse silmade siserõhu järsk tõus koos rohekae tekkimise kahtlusega," oskab Silvia sündmuste käiku kirjeldades vaid õlgu kehitada.

Teist vaiet teha ei saa!

Läks veel kuu aega. Dokumente uuesti üle vaadates olid ametnikud mai keskpaigaks järeldanud, et Silvial on siiski nägemispuue olemas,

* Kui inimese senine pension on olnud suurem kui talle uues süsteemis määratav töövõimetoetus, hakkab ta saama töövõimetoetust, mis on sama suur, kui oli ta senine pension. Siiski hakkab ta iga-aastaselt rahas pisut kaotama, sest selline „tõstetud" toetus ei kuulu indekseerimisele (ehk ei allu iga aasta 1. aprillil toimuvale n-ö pensionitõusule).

> Äkitselt oli Silvia raske nägemispuue asendunud keskmisega.

ent seda saab pidada keskmiseks, mitte raskeks. Seega oli seis sama: keskmine nägemispuue ei anna tasuta sõidu õigust ühistranspordis.

Silvia oli hämmingus. Ebaõiglane otsus röövis viimsegi ööune. Viimatisest puude hindamisest viie aasta eest polnud nägemine karvavõrdki paranenud. Millest siis äkitselt otsus, et raske nägemispuue on asendunud keskmisega? Kõigepealt polegi nägemispuuet, siis pärast protestimist leitakse, et oi, on küll, aga kõigest keskmine?!

Ega siis midagi, tuleb end uuesti jalule ajada ja uus vaie kirjutada, mõtles Silvia.

Sotsiaalkindlustusametist anti aga talle teada, et vaiet saab ühe hindamise raames esitada vaid ühe korra. Pärast seda tuleb lihtsalt ekspertide otsusega leppida. Või siis, kui soovi on, kohtusse pöörduda.

Tuttavad soovitasidki Silvial asi kohtusse anda ja julgustasid, et halduskohtusse hagi esitamine maksab vaid 15 eurot, sama palju kui ühe kuu sõidukaart Tartu linnaliinibussis.

„Aga riigiameti vastu kohtusse minekuks olnuks mul vaja advokaat palgata, sest mulle käiks juba hagiavalduse kirjutamine üle jõu, rääkimata siis kohtupidamise protsessist endast, see nõuab ilmselt ikka juriidilisi teadmisi, paragrahvide tundmist ja väitlusoskust. Samuti tugevaid närve, millega mina juba ammu kiidelda ei saa," meenutab Silvia ja märgib, et tema mõistus oli tolleks hetkeks täiesti otsas.

Ootamatu lahendus

Vanasõna aga ütleb, et kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Kuna Silvia on aktiivne Facebooki kasutaja, oli ta oma Kolgata teekonna vältel pidevalt postitanud teateid ka sotsiaalmeediasse. Seal oli tema võitlusi jälginud ajakirjanik, Puutepunktide peatoimetaja ja nüüdne riigikogulane Tiina Kangro, kes oli varasemate telesaadete tegemise ajast saati Silvia keeruliste eluvõitlustega, samuti ta nägemisprobleemidega lähedalt kursis. Kangro pakkuski välja, et tuleb Silviale vajadusel kohtusse minekul appi, aga uurib enne sotsiaalkindlustusametist üle, kas tõesti veelkord vaiet esitada – või niisama normaalselt ametnikega läbi rääkida – ei saa, kui on ilmselge, et hindajatel on midagi vussi läinud.

„Tiina Kangro siis järgmine päev teataski mulle, et kui ta sotsiaalkindlustusametiga ühendust võttis, olid ametnikud ka ise juba avastanud, et mingid minu terviseandmed olid jäänud kahe silma vahele või vahepeal juurde tekkinud, ja amet oli ise algatanud uue hinnangu vormistamise. Varsti võetigi minuga ühendust ja öeldi, et vaadatakse asi uuesti läbi," jutustab Silvia.

„Just täna, 27. juunil sain lõpuks kätte uue kirja sotsiaalkindlustusametist, mis kinnitab, et mul siiski on jätkuvasti raske nägemispuue. Nagu see mul terve elu on olnud. Nii et nüüd viimaks on siis minu hindamised selleks korraks tehtud," ütleb Silvia naerul sui oma hubases Ülenurme korteri köögis karikakraid vaasi sättides.

„Niipalju siis sellest töövõimereformi kiidetud ühe ukse süsteemist, mis puudega inimeste elu tublisti kergemaks pidi tegema," märgib raskustega võitlema harjunud naine.

Ligi viie kuu pikkuseks veninud puude pikendamisele tagasi vaadates ütleb Silvia, et järgmisel korral hindamisküsimustikku täites teeb ta muidugi mitu asja hoopis teisiti. Esiteks täiendab ta ankeedis vastuseid igal pool hästi põhjalike kommentaaridega, mingu 82-leheküljeline ankeet lisalehtede arvel kas või kahesajaleheküljeliseks.

Ja kindlasti teeb ta hindajatele saadetud küsimustikust varukoopia, millega saab siis vajadusel ametnike juures tõestamas käia, et kõik vajalik oli siiski vastustesse kirja pandud.

Anne Lill

Sotsiaalkindlustusamet: murega võib pöörduda alati

Millised võimalused on inimesel, kes tunneb, et talle saadetud puude raskusastme otsus ei ole õiglane ning arvestatud ei ole kõiki asjaolusid?

Inimene saab esitada otsuse peale vaide, aga seda saab tõesti teha ühe otsuse kohta vaid üks kord.

Kui inimene vaatamata sellele, et on vaide esitanud ja saanud vaideotsuse, tunneb ikka, et asi ei ole õige, on võimalik alati sotsiaalkindlustusameti poole pöörduda. Pöördumine ei pea olema vaide vormis, võib olla ka lihtne pöördumine, näiteks meilitsi (info@sotsiaalkindlustusamet.ee).

Meie sõnum inimestele ongi, et kui ikka tundub, et otsus on ebaõiglane, siis tuleb meiega ühendust võtta. Vaatame veelkord otsuse koos üle, vajadusel täpsustame olukorda, selgitame talle otsuse põhjendusi täiendavalt. Kui tõesti on olulisi asjaolusid, mis on jäänud märkamata, saame otsuse ümber vaadata.

Kui sotsiaalkindlustusamet jääb siiski oma otsuse juurde ning inimene ikka ei nõustu tehtud otsusega, siis on tal loomulikult õigus meie tehtud otsus ka kohtus vaidlustada.

Ja üks võimalus on veel. Inimesel on õigus esitada ka uus puude raskusastme tuvastamise taotlus, n-ö ennetähtaegne korduvekspertiisi taotlus. Tavaliselt esitavad inimesed uue taotluse neile antud korduvekspertiisi tähtajal, st näiteks eelmisest otsusest kahe, kolme või viie aasta pärast (vastavalt sellele, kui pikaks ajaks neile puude otsus on tehtud). Aga taotlust võib esitada ka enne korduvekspertiisi tähtaega. Enamasti tehakse seda siis, kui terviseseisundis on toimunud suuri muutusi, näiteks tervis on läinud halvemaks.

Merlin Murumets
sotsiaalkindlustusameti ekspertiisi ja sotsiaaltoetuste juht

Mitte laiskus, vaid TERVIS seab piirid

Vahel võib jääda mulje, et puudega inimesed ei tahagi eriti tööl käia ning riik peab neid selleks sundima ja innustama. Sel eesmärgil kirjutati töövõimereformi seadusesse sisse aktiivsuskohustus osalise töövõimega inimestele. Puuduva töövõime korral kohustust tööle pürgida ei ole. Millisel takistusväljal tuleb aga rabeleda töövõimetuks hinnatud inimesel, näiteks üksikemal siis, kui ta töötamata lihtsalt ära ei ela?

Lugejad võib-olla mäletavad Silvia Janovskit „Puutepunkti“ telesaadete ajast. Pikem lugu hakkajast ja visast naisest ilmus ka Puutepunktide ajakirjas 2015. aasta jaanuaris.

Sel ajal töötas töövõimetuks hinnatud kahe koolipoisi ema Silvia täiskohaga nõudepesijana Tartu Kaubamaja kolmandal korrusel asuvas söögikohas. Sageli, eriti just tipptundidel üle jõu kippuva koormuse kõrval oli toona ta suurim mure see, kuidas jõuda pärast õhtuse vahetuse lõppu kümmekonna kilomeetri kaugusel linnaääre taga asuvasse koju.

Päeval pääses ta lennujaama bussiga kesklinnast otse kodumaja ette, aga õhtul väljus viimane buss linnast täpselt samal ajal, kui lõppes nõudepesija õhtune vahetus. Selle peale Silvia enam ei jõudnud. Marsruuttakso aga lõpetas oma ringi naise kodumajast kahe kilomeetri kaugusel. Näitasime telesaates, kuidas peaaegu pime naine, kes ei suuda isegi päevavalges hinnata lähenevate autode kaugust, ukerdas ööpimeduses eluga riskides üle raudtee, seejärel ületas tiheda liiklusega Tartu–Võru maantee ja siis kõmpis mööda valgustamata maanteepeenart koduni.

„Ei või ju teada, kas vastu tuleva auto roolis on hilisel tunnil ikka kaine juht. Nägemispuude tõttu ei suuda ma ära tabada ka seda viimast hetke, mil tuleks kas või maanteekraavi hüpata. Lapsed on kodus ilmselt rohkemgi närvis, kas ema ikka jõuab täna koju või ei,“ rääkis Silvia telesaates.

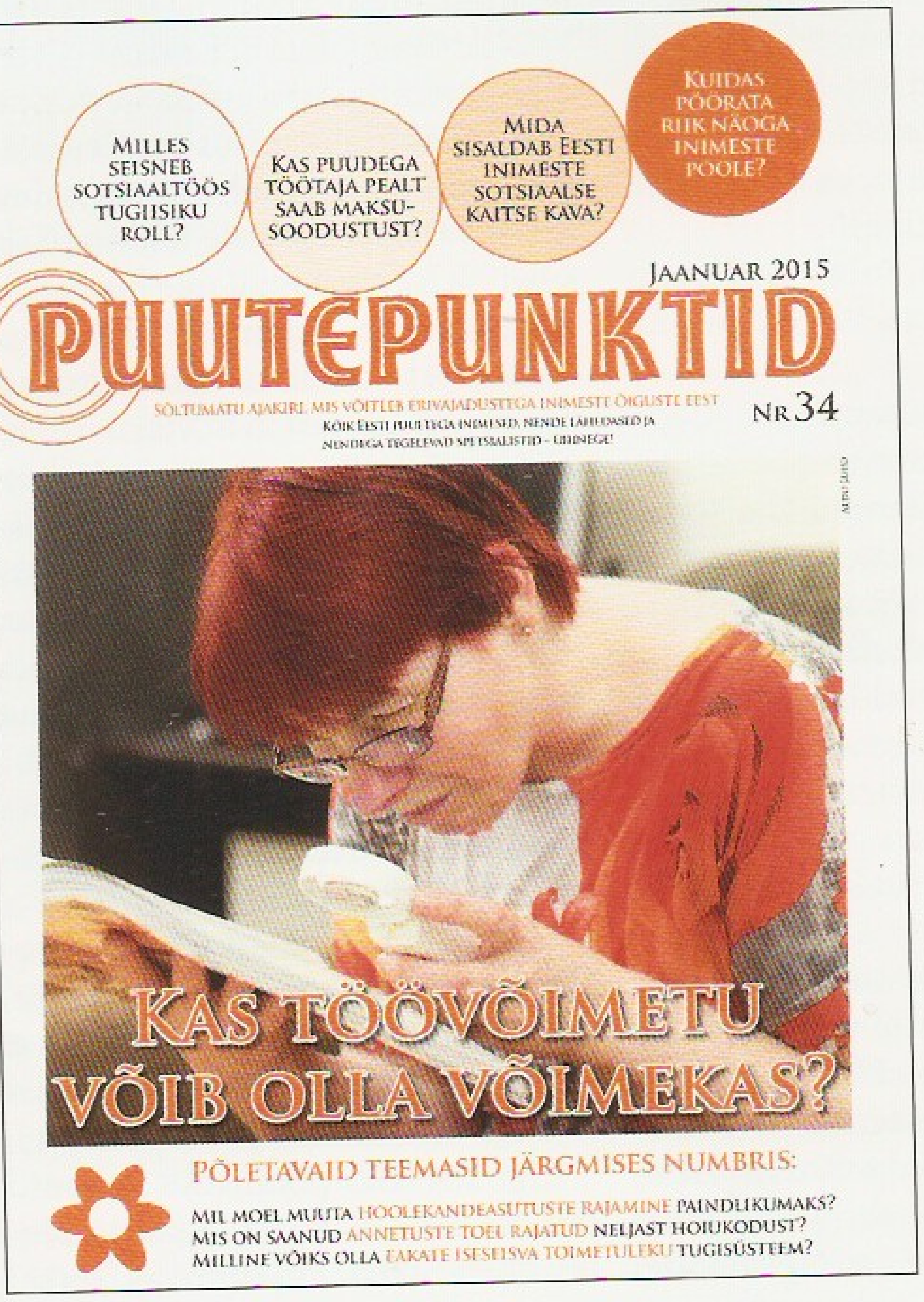
MILLES SEISNEB SOTSIAALTÖÖS TUGIISIKU ROLL?
KAS PUUDEGA TÖÖTAJA PEALT SAAB MAKSUSOODUSTUST?
MIDA SISALDAB EESTI INIMESTE SOTSIAALSE KAITSE KAVA?
KUIDAS PÖÖRATA RIIK NÄOGA INIMESTE POOLE?
JAANUAR 2015
PUUTEPUNKTID
SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST
NR 34
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!
KAS TÖÖVÕIMETU VÕIB OLLA VÕIMEKAS?
PÕLETAVAID TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:
MIL MOEL MUUTA HOOLEKANDEASUTUSTE RAJAMINE PAINDLIKUMAKS?
MIS ON SAANUD ANNETUSTE TOEL RAJATUD NELJAST HOIUKODUST?
MILLINE VÕIKS OLLA EAKATE ISESEISVA TOIMETULEKU TUGISÜSTEEM?

„Puutepunkti“ toimetus on jälginud Silvia nagu ka paljude teiste puudega inimeste ja nende eest hoolitsevate pereliikmete elukäiku juba aastaid.

Pidev pingutamine

Advendiajal ekraanile jõudnud lugu läks vaatajaile südamesse. Mitu päkapikku tõid Silviale töö juurde kingitusi ja üks täiesti võõras naine kinkis talle taksokaardi summas 50 eurot kuus, et Silvia saaks pärast hilisõhtuseid vahetusi turvaliselt koju sõita. Mõne aja pärast pakkus vald talle välja sobivama asukohaga sotsiaalkorteri Ülenurmes, kuhu ka hilisel ajal mugavalt marsruuttaksoga kohale pääseb.

„Sain tookord eluga järje peale,“ lausub Silvia, kui temaga tänavu jaanipäeva järel uuesti kohtume. „Ega mul toona, kahe teismelise koolipoisi emana muud varianti olnudki, kui kas või hambad ristis töökohast

kinni hoida, sest lapsed tahtsid toitmist, kommunaalmaksud maksmist ja mu oma ravimid välja ostmist. Nüüd on vanem poeg juba ametikooli lõpetanud, tal on oma pere ja oma elu, sedajagu on kergem. Vähemalt minul on vastutust vähem," räägib Silvia.

Ta lisab, et tavaline igapäevane elu, mis tervele inimesele ongi iseenesestmõistetav, on puudega inimese jaoks omaette eesmärk. „Nagu kõrge mäetipu vallutamine. Kogu aeg tuleb end proovile panna – kas saan hakkama või kukun alla. Kõige hullem, et lakkamatu endast viimase võtmine kurnab läbi. See aga tähendab, et haigusi tuleb juurde ja puuded süvenevad. Ning sellest järeldub, et ihaldusväärse tavalise elu nimel tuleb aina rohkem pingutada."

Koolist head mälestused

Silvia sai keskhariduse Tartu nägemishäiretega laste koolis, praeguse nimega Emajõe koolis. Ta on siiamaani oma koolile tänulik selle eest, et seal kasvatati õpilastest iseseisvad inimesed.

„Kuigi olime seal ju kõik kas päris pimedad või väga kehva nägemisega, viisime ise õhtuoote õpilaskodusse ja jagasime selle seal välja, koristasime ja tegime muid kodutöid. Nüüd kiputakse puudega lapsi üleliia pillitama, et äkki nad ei saa hakkama. Aga edaspidises elus ei küsi keegi enam, kas saad hakkama või kui palju jaksad. Vajalik tuleb lihtsalt ära teha ja kõik. Teine tugev külg koolil oli tõhus kehaline kasvatus. Tänu sellele pole mu mootor siiani kordagi tõrkuma hakanud, kuigi sündisin südamerikkega," mõtiskleb Silvia.

> „Leidsin hulga selliseid töökohti ja ameteid, kuhu ma oma puuete tõttu ei kõlvanud.

Kesisem lugu oli naise meelest sellega, et veneaegsete arusaamade järgi valmistas kool lõpetajaid ette üksnes harjategijateks pimedate tootmiskombinaadis. Neljadele-viitele õppinud Silvia aga ihkas teha midagi huvitavamat. Ta võttis juba teismeeas pähe, et tema harju punuma ei hakka.

Ta õppis ära pimemasinkirja ja sai üsna pärast kooli lõpetamist tööle Tartu pimedate ühingusse sekretäriks. Selles ametis töötas Silvia aastaid ja neid aastaid peab naine kõige helgemaks ajaks oma elus.

Kõik sujus kenasti, peatselt ta abiellus ja paariaastase vahega sündis perre kaks poega. „Hakkasingi mõtlema, et peaaegu olematu nägemine ei takista elamast täisväärtuslikku elu, kui vaid ise tubli oled," ütleb Silvia naeratades.

1990. aastate teises pooles muutusid aga paljud senised arusaamad. Hakati rääkima, et puudega inimesed peaksid võrdselt teistega osalema avatud tööturul, ning invaühingute võimalused palgalist tööjõudu rakendada tõmbusid kokku. Ka Silvia koondati. See oli löök, mis ta vaimselt jalust lõi.

Vabalangemisega tühjusse

Silvia tundis end läbikukkununa. Ühe palga ärajäämine tõi majja kitsikuse, peatselt ka tülid abikaasaga. Mees hakkas jooma ja süüdistas Silviat, et kõigi hädade põhjus ongi see, et naine on sant. Elu jäi laokile ja lapsed olid sugulaste-tuttavate hoida. Suutmata leida väljapääsu, otsustas Silvia alla anda ja neelas kamalutäie tablette. Järgnevat mäletab ta vaid katkendlikult.

„Tasapisi toibusin, aga sellega saabus ka arusaam, et olin kaotanud kõik, millest mu elu koosnes – töö, perekonna, kodu, lapsed. Ainult haige hing oli veel alles," räägib Silvia.

„Meie kolmetoaline korter oli läinud mehe võlgade katteks, minu pangaarvelt, mille koode ta teadis, oli ta viimse kui sendi välja võtnud... Sel ajal, kui mina haiglas olin, algatas ta minult kui vaimselt ebastabiilselt lapsevanemalt kohtu korras emaõiguste äravõtmise. See tal õnnestuski, aga paraku polnud ka sõltlasest isast laste kasvatajat, nii et õige pea sattusid poisid turvakodusse ja sealt edasi lastekodusse."

Silvia ütleb, et just emaõiguste äravõtmine oli see, mis ta tookord uuesti üles äratas ja jalule tõusma sundis.

Muidugi tuli laste tagasisaamiseks läbi teha aega ja närve kulutav, alandav ja ka kulukas kohtutee. Ta on tänulik valla lastekaitsetöötajale, kes talle selle juures abiks oli. Kui lapsed ema juures tagasi olid, üüris Silvia ühetoalise korteri. Tuba sai poistele ja ema sättis end sisse köögis. Kõhud saadi esialgu täis Toidupanga abiga.

Rasked tööotsingud

Keerukamast keerukamaks osutus aga töö leidmine.

Pärast sekretärikohalt koondamist oli naine üle kümne aasta töölt eemal olnud ja seepärast alustas ta tööharjutusest Tartu vaimse tervise hooldekeskuses. Täiendas end IT alal ning osales puudega inimeste ühingute korraldatud koolitustel. Saatis laiali kuhja CV-sid ja käis koos tugiisiku Simone Eprega kümmekonnal töövestlusel. „Leidsin hulga selliseid töökohti ja ameteid, kuhu ma oma puuete tõttu ei kõlvanud," meenutab Silvia.

„Puhastusteenindaja koolitusel sai see selgeks juba proovitööd tehes. Kui ma ikka ei näe surnud kärbestki toanurgas, mis koristaja minust siis saab! Ja neid tööandjaid annab tikutulega otsida, kes riskiksid puudega inimese tööle võtta. Kui tegime juttu sotsiaalmaksusoodustusest, mida riik sel puhul pakub, oli vastus alati üks: see pisike raha meid ei huvita, meie jaoks on tähtis, et asutus töötaks ja töötaja saaks tehtud selle, mis ette nähtud."

Oli vedamine, et pärast pikki otsinguid koos tugiisikuga õnnestuski tal lõpuks saada nõudepesi-

jaks kesklinnas asuvas bistroos. Kuigi oli selge, et täiskoormusega nõudepesija töö käis talle tegelikult üle jõu. Aga kui sul valida pole, siis sa ei vali ja oled tänulik sellegi võimaluse eest.

Pealegi, Silviale tegelikult isegi meeldis ta töökoht – keskkond oli moodne ning töökaaslased sõbralikud ja toetavad.

Kolleegidest aeglasem

Toitlustusasutustes pestakse nõusid masinaga, aga enne nende masinasse ladumist tuleb neilt toidujäätmed veejoaga maha pesta. Korras nägemisega inimesel käib see kärmelt, aga Silvia töötas nii, et ühe käega hoidis taldrikut kraani all ja teisega katsus üle, kas pind sai ikka puhtaks. Muidugi oli ta oma nägemisega teistest aeglasem. Mis tähendas, et kui teised said aeg-ajalt ettevalmistuslaua tühjaks ja võisid korraks jalgu puhkama istuda, siis tema oli terve vahetuse pausideta jalul.

Lisaks on õhk nõudepesuruumis niiske ja aurune, väga kerge on kas või tualetis käies tuult saada ja külmetuda. Silvia räägib, et kaelaradikuliidid, selja- ja jalavalud kimbutasid sagedasti isegi ta puueteta kolleege, tema oma kehva tervisega aga maadles nendega kogu aeg.

„Kas sellisel töötamisel on ikka mõtet, kui vabadel päevadel läheb kogu teenistus apteeki, massööridele ja füsioterapeutidele – selle nimel, et jalul püsida ja töövõimeline olla?" küsib Silvia.

Oma esimesel nõudepesijakohal töötas Silvia täpselt aasta. Söögikoht lihtsalt läks sulgemisele ning seal jätkata ei saanud. Järgmiseks sai Silvia nõudepesijakoha ühes kesklinna pubis. Seal kuulus aga tema tööülesannete hulka ka tualettide ja trepikoja koristamine, nii et tal tuli leida põhitööst vabu hetki ning kolme korruse vahet lipates ka puhastusteenindaja tööd teha. Kuidas väikest kasvu naine 200-liitriseid prügikotte konteinerisse tassib, on raske ettegi kujutada. Kõige väsitavamad olid Silvia sõnul öised vahetused pubis. Need algasid kas kell 16 või 18 ja lõppesid alles öösel ühe-kahe ajal, pidude korral hiljemgi.

> Riputasin põlle varna ja läksin kellelegi sõnagi lausumata lihtsalt töölt minema.

Ülemus püüdis aidata

„Kord helistas poeg hommikul kell viis täielikus paanikas ja küsis: „Ema, kus sa oled?!" Vastasin, et kus siis ikka, alles lõpetan tööd," meenutab Silvia üht eriti pikaks veninud vahetust.

„Aga isegi kui ma südaööl või pisut pärast seda lõpetasin, olin koju jõudes nii väsinud, et ei suutnud enam uinudagi. Selg valutas, jalad valutasid. Lebasin lihtsalt voodis ja alles vastu hommikut suigatasin. Kui kolm tööpäeva sattusid järjestikku, oli tavaline, et esimesel vabal päeval ma ei tulnud voodist väljagi, isegi ei söönud, olin täiesti laip."

Ühel päeval oli Silvia lakkamatust üle jõu pingutamisest juba sealmaal, et riputas põlle punkti pealt südaööl varna ja läks kellelegi sõnagi lausumata lihtsalt töölt minema. Tundes, et on viimase piiri peal ja kui ta nüüd kohe minema ei kõnni, võib asi hullemaga lõppeda.

Loomulikult helistas ülemus järgmisel hommikul ja palus naisel tulla töö juurest läbi. Silvia läks, aimamatagi, et vallandamise asemel pakutakse talle välja hoopis säästvam graafik. „Ülemus oli vahepeal guugeldanud ja muuhulgas Puutepunktidest minu lugu lugenud. Nii ta pakkuski välja, et äkki siiski jätkan, asutuse sees katsutakse tööd natuke ringi korraldada, püütakse sättida mu vabad päevad võimalusel reede-laupäeva peale, kui pubides on alati kõige rahvarohkem," räägib Silvia.

„Jah, ülemus oli nõus minu tervist arvestades mulle vastu tulema, aga sellega polnud jälle nõus teised nõudepesijad. Muidugi saan ma ka neist aru, sest igaühel on oma elu ja oma tervis ning kes tahaks puudega inimese päästmiseks, et teisel oleks kergem, alati oma õlgadele võtta kõige raskemad vahetused?" märgib Silvia.

> Neli tundi päevas tunnitasuga 1 euro 29 senti, miinus maksud.

Nii kestiski Silvia nõudepesijatöö ka sel kohal aasta. Rohkemaks jaksu ei jagunud, sest tervis andis igast äärest märku, et nii enam edasi rabada ei või.

Kõige hullemas olukorras oli üle jõu töötamise järel nägemine. Silmade siserõhk tõusis kaks korda üle normi ja silmaarst ütles, et ta võib niigi viletsast nägemisest sootuks ilma jääda. Silvia mõtiskleb, et võibolla tõusis rõhk silmades just raskete prügikottide tõstmise pärast, aga kindlalt seda muidugi keegi öelda ei oska ning mis sest tagantjärelegi kasugi oleks.

Avatud tööturult välja

Järgnes tükk tühja maad. Eelmise aasta lõpust töötab Silvia söögisaali nõudepesijana Tartu vaimse tervise hooldekeskuses.

„Neli tundi päevas ja tunnitasuga 1 euro 29 senti, miinus maksud," ütleb Silvia. Sedagi käsunduslepinguga, mis ei anna õigust puhkusele ega taga haigusraha. „Asi seegi," lausub Silvia, ning tunnistab, et ega teda õigupoolest sinna tööle võtta tahetudki, sest tema puhul, kes ta oli suutnud töötada avatud tööturul, oli n-ö siseringi tööle asumine ju töövõimereformi kontekstis suur tagasilangus.

„Aga kui edasi minekuks pole tervist ega võimalustki? Mõne euro ikkagi päevatööga teenin," teeb Silvia kokkuvõtte.

Muidugi peab ta endiselt tööpakkumistel silma peal ja loodab, et leiab ühel päeval mõne mõistliku ameti. Sellise, mis rõõmu ja ka tulu pakuks, aga seejuures konti ei murraks.

Ametlikult pole naisel kohustust riigilt toetusraha saamiseks tööl

Eritöökohti oleks puudega inimestele siiski vaja

Keskkooli lõpetades polnud Silvia kuigi kõrgel arvamusel tollasest tavast suunata pimedad tööle nende jaoks loodud tootmiskombinaatidesse. Nüüd arvab ta, et moodsas vormis oleks eritöökohtadel sügav mõte sees.

Olles aastaid püüdnud leida oma kohta avatud tööturul, arvab Silvia, et raskema puudega inimeste jaoks on eritöökohad, muidugi tänapäeva sobival kujul, siiski lahenduseks, et üldse töötamisega hakkama saada.

Tema meelest rõhutatakse töövõimereformi tuhinas asjatult üle, et puudega inimesed peaksid kõik olema ülimalt aktiivsed, töötukassa tugiteenuste toel võrdsed tervetega ja pürgima avatud tööturule.

„Selle aktiivsuse sildi all jooksutatakse inimesi ja kiidetakse heaks mõttetuid igakuiseid töötukassa külastusi," ütleb Silvia õlgu kehitades, „samas kui inimeste aktiviseerimise asemel võiks neile lihtsalt luua rohkem selliseid töökohti, kus nad ennast iga päev ribadeks pingutamata mingi tööga hakkama saaksid. Kõik puudega inimesed võib-olla ei peakski olema ühekaupa päris tavalistes asutustes, vaid neile võiks pakkuda võimalusi turvalistes oludes siiski midagi kasulikku teha ja ennast sellega ka elatada. See on tore mõte, et kõik inimesed peaksid olema tööturul vabad ja võrdsed ja ühiskond peaks neid sallima, aga kas või minu näitel on selge, et tihtipeale on inimesel lihtsalt võimatu kõigi oma puuete ja haigustega tavatööl tervetega kõrvuti rassida."

> „Asi on üle võlli läinud ja aeg oleks maa peale tagasi tulla.

Silvia on nõus sellega, et kui inimene ise soovib, peab tal olema võimalus pürgida avatud tööturule. Aga selle kõrval peab olema teisi valikuid. Riik võiks selle peale mõelda.

Kuni selliseid töökohti pole või on väga piiratult, on Silvia meelest vastutustundetu õhutada puudega inimesi iga hinna eest tööle minema, sest keegi peab ju need üle jõu töötamisest põhjustatud haiguslehed ja arstiabikulud hiljem kinni maksma.

„Eks soov elujärge parandada sunnib nii puudega kui ka puudeta inimest nagunii tööd ja teenistust otsima, aga kui riiklik suhtumine on selline, et sa justkui polegi väärikas ühiskonnaliige, kui sa tööl ei käi, siis on asi üle võlli läinud ja vaja oleks maa peale tagasi tulla," arvab Silvia.

Silvia avatud hing ja hea suhtlemisoskus on kõige kriitilisematel eluhetkedel viinud teda alati kokku mõistvate ametnike või heade nõuandjatega.
Heiko Kruusi

käia, aga seda nõuab elu ise. Puuduva töövõimega inimese igakuine toetus võimaldab kasinat äraelamist, aga Silvia sõnul vajaks ta elamine igast äärest kohendamist. Näiteks tuleks välja vahetada diivanvoodi, mille ta kunagi ammu ühe tuttava käest sai ja millelt hommikul ettevaatamatult tõustes võib sääred vastu väljaturritavaid vedruotsi verele kriipida.

Ka hiljuti aastaseks saanud lapselapsele Adelele võiks teinekord raamatu või mänguasja kingiks tuua ning endale oleks tore vahel harvagi tasuta ürituste kõrval mõnda piletiga teatrietendust lubada. „Mõnel reisil tahaks ju ka elu jooksul ära käia, sest kaua ma ikka uhkeldan, et olen viimane eestlane, kes pole veel Soomeski käinud," ütleb Silvia muiates. ***Anne Lill***

NOORIM TÖÖST PÕHJUSTATUD HAIGESTUMISE DIAGNOOSI SAANU OLI 26-AASTANE.

Kaks kuud taastumiseks ja eluga edasi minemiseks

Augusti lõpus käis Silvia silmaoperatsioonil, kus vahetati tema ainsa nägemissuutliku silma lääts välja kunstläätse vastu. Nägemisteravust sellise operatsiooniga küll ei paranda, aga vähemalt pole kunstläätsega enam tarvidust kanda raskeid, +9,5 prille.

„Arsti sõnul on prillid nüüd mul silma sees kaasas ja käekotis pean hoidma vaid +2 lugemisprille, mis nägemist küll juurde ei anna, aga teevad elu palju mugavamaks ja ka odavamaks," rõõmustab Silvia. „Prillidega võib alati mingi äpardus juhtuda, istud neile näiteks diivanil otsa või pillad kogemata maha. Uute saamisega on tegu, sest nii kangete prillide valmistamine võtab aega ja need on ka väga kallid. Luupi aga pean edaspidigi igapäevaselt kasutama – vähegi väiksema kirja lugemiseks läheb seda ikka vaja, sest ega opiga nägemist juurde ei tulnud," kõneleb Silvia.

Ta lisab, et edaspidiste töövõimaluste koha pealt uus lääts pigem isegi suurendab piiranguid, sest igasugune pingutamine, sealhulgas raskuste tõstmine on kunstläätse kandjale keelatud. Ka nägemist tugevalt häiriv nüstagm (silmamunade tahtele allumatu tõmblemine) jääb kunstläätsega alles.

Kas ta jätkab opist taastudes tööharjutusi praegusel töökohal vaimse tervise keskuses, Silvia septembri algul öelda ei osanud. Taastumine pidi võtma paar kuud ja pigem püüab ta esialgu olla abiks pojatütre hoidmisel, et minia saaks tööle minna.

Kiidusõnad arstidele

Operatsiooni kohta ütleb Silvia, et kõige hirmutavam hetk oli siis, kui arst pöördus õe poole palvega ulatada talle nuga. Valu lõikus ei põhjustanud, ka enne protseduuri juurde asumist tehtud tuimestussüsti tundis ta vaid kerge survena, mitte torkena.

Silvia on ka varem, 12-aastasena, ühe silmaoperatsiooni läbi teinud ning kiidab, et suhtumine patsien-

Pikka aega ei võtnud elult üha uusi vopse ja mükse saama harjunud Silvia ka ta ellu tulnud Margust eriti tõsiselt. Sellest suvest on aga nende vahel usaldus võitu saanud.

Heiko Kruusi

tidesse on praegu nagu öö ja päev: „Siis olid nagu objekt, mille kallal arstid toimetasid, nüüd seletatakse üksipulgi kõik ette ja taha ära: kohe tunned silmas kerget vajutust, nüüd hakkavad silmad kõvasti vett jooksma jne. 20 minutiga oli kõik läbi ja minu meelest käis asi kähku, kuigi arst kommenteeris, et no siin oli ikka kõvasti pusimist.“

Teine hirmuäratav moment saabus Silvia sõnul pärast operatsiooni, kui ta tervelt kahe tunni jooksul oma ainsa töötava silmaga isegi valguskuma ei näinud. Kuigi arst oli teda selliseks reaktsiooniks ette valmistanud, valdas naist ikkagi hirm, et mis siis saab, kui nüüd nii jääbki. Õnneks hakkas nägemine tasapisi tagasi tulema, kuigi veel mitu päeva silmitses ta ümbritsevat nagu läbi mattklaasi. Ka selja tagant paistev napp päikesevalgus lõikas silma, nii et päikeseprille tuli Silvial isegi toas olles ees hoida. Esimesel opijärgsel silmakontrollis käigul nädal pärast lõikust oli ta endalegi üllatuseks veel üsna hädine.

Inimene sinu kõrval

„Vähemalt on mul nüüd toetaja, Margus, kellega juba aasta tagasi kohtusime, aga alles suvel tihedamini suhtlema oleme hakanud,“ tunnistab Silvia. Margus on jäänud leseks ega vöörista haigeid ega haigusi. „Ta oli mulle toeks juba sapikivide eemaldamise järel ning veelgi enam nüüd, pärast silmaoperatsiooni. Ka silmakliinikusse kontrolli minnes oli ta kaasas ja tema abi läks seal ka tõsiselt vaja,“ lisab Silvia.

Juhtus nii, et arst ei võtnudki vastu selles kabinetis, kuhu Silvia registratuurist oli juhatatud, ega ka mitte järgmises, kuhu selles toas olnud õde teda edasi oli juhatanud, vaid hoopis kolmandas, mida tuli maja pealt otsida. „Ma ei tea, mida oleksin üksinda peale hakanud, aga Marguse abil sain õnneks manööverdustega hõlpsasti hakkama. Näib, et isegi silmakliinikus ei teata, et maailmas on olemas väga viletsa nägemisega inimesi, kelle jaoks vajaliku numbriga ukse leidmine võib olla väga suur väljakutse.“

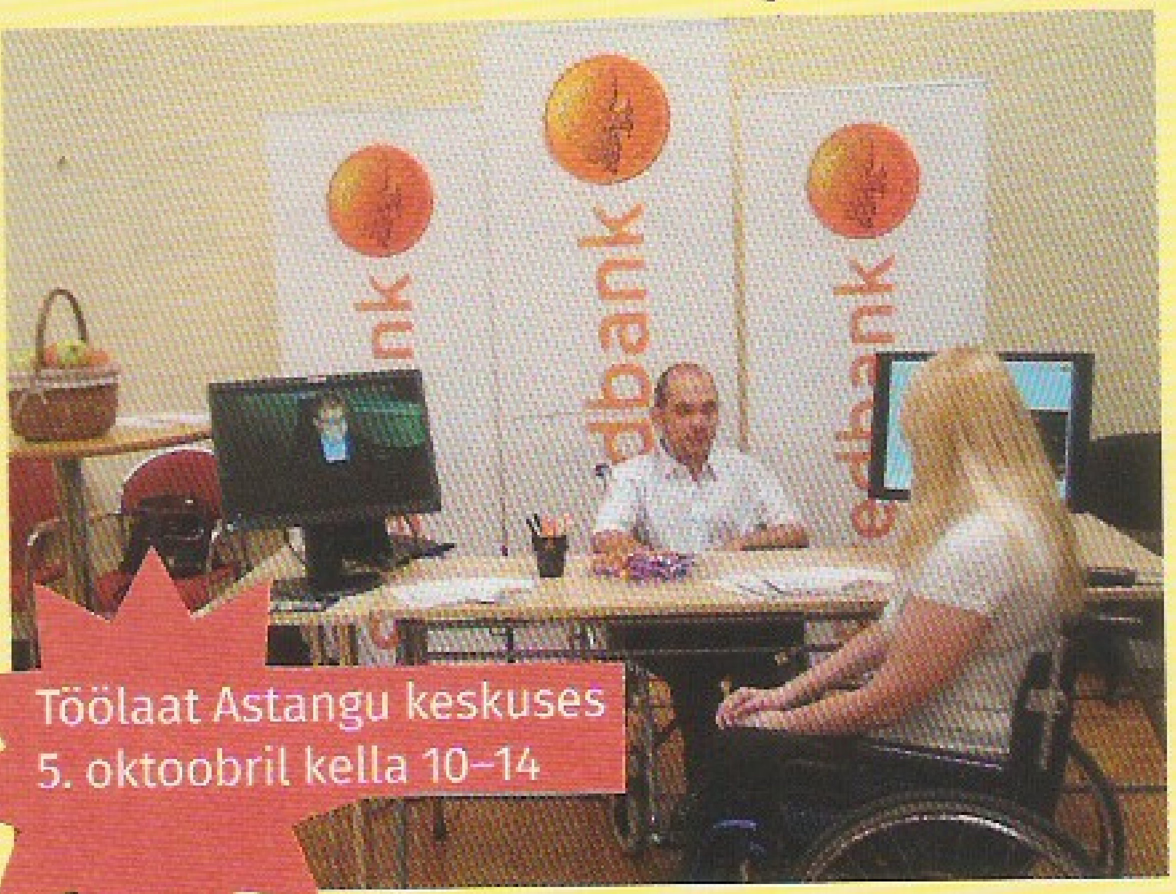

Töölaat Astangu keskuses 5. oktoobril kella 10–14

Erivajadustega inimeste töölaadal saab pakutavat tööd kohe proovida

Eesti Töötukassa ja Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse koostöös toimub 5. oktoobril kella 10–14 juba teist korda töölaat, mis on mõeldud erivajadustega inimestele.

Töölaadal osalevad ettevõtted, kes on valmis pakkuma tööd just erivajadustega inimestele. Sealjuures tehakse seda tavapärastest töömessidest kaasahaaravamal viisil. Eelmisel aastal olid osalejate hulgas näiteks Swedbank, ISS, Selver, SOL, HKScan ja Daily ning Kehrwiederi kohvikud. Laadal oli näha, kuidas tööandjad väljusid tavapärasest värbaja rollist ning juhendasid huvilisi smuuti tegemise juures, lasksid vaakumis olevate suitsukanade pakendeid kontrollida ning suunasid udupeente koristusseadmete käsitsemisel. Pärast messi särasid kõigi silmad, sest proovipäevi lepiti kokku mitmeid ning uut moodi värbamisolukord meeldis nii töö pakkujatele kui ka soovijatele.

Lisaks mitmele eelmise aasta tööandjale on seekord kohal Rimi Eesti kaubanduskett, Maxima ja OÜ Kadarbiku Köögiviljad. Kui kohe töölepingut ei sõlmita, on võimalik suunduda praktikale ning selle käigus oma töösoovis ja oskustes veenduda.

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus pakub tööoskuste väljaselgitamiseks HAMET-testi, mida on töölaadal lubanud proovima tulla üks prominentne inimene. Nii et meeleolukaid tegevusi hakkab Astangu töölaadal toimuma rohkesti.

Üritus on tasuta ning toimub Tallinnas Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses (Astangu 27). Olete kõik oodatud!

Lisainfot saab Astangu keskuse tööhõivespetsialistilt Mari Kalbinilt telefonil 687 7229.

Oktoobris avaneb taotlusvoor uute erihoolekande teenusekohtade rajamiseks

Uute erihoolekande teenusekohtade rajamiseks jagatakse välja 4,5 miljonit eurot.

Oodatud on projektid, mille abil tekiks üle Eesti psüühilise erivajadusega täisealistele ööpäevaringset või päevaseid erihoolekandeteenuseid pakkuvaid teenusekohti: majutusüksusi, päevakeskusi jne. Eeskätt oodatakse rahataotlusi piirkondadest, kus praegu erihoolekandeteenuseid napib.

Eurotoetusele tuleb taotlejal endal lisada 15 protsenti. Raha oodatakse taotlema mittetulundusühinguid, kohalikke omavalitsusi, partnerite koostöögruppe jne.

Tegemist on n-ö deinstitutsionaliseerimise meetme teise taotlusvooruga. Kuigi kevadel oli teada, et sotsiaalministeerium kuulutab selle välja juba augusti lõpus, on asi pisut viibinud ning taotlusvoor avatakse oktoobris.

Kes mäletab, siis Eesti sai Euroopa regionaalarengu fondist kokku 56 miljonit eurot erihoolekande arendamiseks. Enamik sellest jagati esimese taotlusvooru võitjatele välja juba jaanuaris. Põhiliselt oli tegemist toetustega, mis läksid sihtotstarbeliselt selleks, et ehitada ja osta suletavate suurte erihooldekodude elanikele uusi ja väiksemaid eluhooneid linnadesse.

Mitusada uut kohta

Ka teisest taotlusvoorust, mille kogumaht on ligi 14 miljonit eurot, finantseeritakse AS-ile Hoolekandeteenused kuuluva Valkla kodu ja AS Viljandi Haigla ööpäevaringse erihoolekande üksuse klientidele uute majade ehitamist kokku ligi üheksa miljoni euroga. Siiski õnnestus Eesti Hooldajate Liidul veenda sotsiaalministeeriumi tegema muudatusi ja jätma algsest plaanist rohkem raha kogukondlikele projektidele, mis loovad uusi teenusekohti perede hoole all elavatele psüühilise erivajadusega täiskasvanutele.

Kui veel kevadel räägiti hooldajate liidu konverentsil reservi jäetud 1,9 miljonist eurost, siis nüüdne 4,5 miljonit võimaldab koos taotlejate omaosalusega ehitada teenusekohti mitmesajale uuele hoolealusele.

Täpne kohtade arv sõltub sellest, kui palju esitatakse taotlusi ööpäevaringse majutusega teenuseüksuste ja kui palju kergemate, vaid päevasel ajal teenust pakkuvate ühisruumide rajamiseks.

Igatahes on hea uudis see, et teises rahastamisvoorus on lubatud luua

Mille jaoks võib raha küsida?

- Toetust võib saada uute erihoolekande teenuseüksuste taristu ehitamiseks, rekonstrueerimiseks, ostmiseks, renoveerimiseks, sealhulgas igapäevaelu toetamise, toetatud elamise, kogukonnas elamise ja ööpäevaringse erihooldusteenuse pakkumiseks uutele klientidele. See tähendab, et ehitada võib uusi maju, osta ja remontida maad, kortereid, ehitada ruume ümber jne.
- Teenuseüksus võib koosneda kõige rohkem 30 ööpäevaringse majutusega teenusekohast, mis peavad olema jaotatud kuni 10-liikmelisteks väiksemateks peresarnasteks ja vajaduspõhisteks gruppideks. Ühe ööpäevaringse teenusekoha jaoks võib küsida kuni 34 000 eurot toetust.
- Teenuseüksus võib olla ka väiksem või sisaldada lisaks ööpäevaringsetele kohtadele ruume, kus pakutakse päevaseid tegevusi ja teenuseid, tehakse ühistegevusi. Kui teenuseüksuses on ööpäevaringse majutusega kohtade kõrval ka päevaste teenuste ruumid, võib projektile küsida kuni 680 000 eurot toetust.
- Teenuseüksuse võib rajada ka üksnes päevaste tegevuste ja teenuste pakkumiseks erihoolekande sihtgruppidele (päevakeskused, töökeskused, ühisruumid igapäevaelu toetamise tegevusteks jms). Sellisel juhul võib toetust küsida kuni 150 000 eurot.
- Toetusega võib teenusekohti rajada üksnes uutele klientidele. Kui näiteks omavalitsusel on juba päevakeskus, kus inimesed on erihoolekandeteenusel, kuid mida oleks vaja renoveerida, siis seda ei rahastata. Toetust võib küsida üksnes selles osas, mis puudutab teenusekohtade juurdeloomist.
- Loodavate teenuseüksuste juures peab järgima ligipääsetavuse põhimõtteid.
- Hindamisel arvestatakse projekti eesmärgipärasust, kulutõhusust, taotleja suutlikkust seda ellu viia jne. Toetust võivad taotleda kohaliku omavalitsuse üksused või juriidilised isikud, kel on vähemalt üheaastane erihoolekandeteenuse osutamise kogemus alates 2014. aastast, või siis on neil kokkulepe seda kogemust omava erihoolekandeteenuse osutajaga projekti elluviimise toetamiseks.
- Projekti esitamiseks jääb taotlusvooru väljakuulutamisest 40 päeva. Jälgige infot lehel www.sm.ee.

uutele klientidele ka ööpäevaringse hooldusega teenusekohti. Lisaks on maha võetud nõue, et ehitatav hoone peab asuma linnas või kindla suurusega asulas.

Samuti on sotsiaalministeerium kinnitanud, et kõik uued teenusekohad varustatakse pearahaga ning et teenusele pääsevad kohalikud erivajadustega inimesed, kelle jaoks projekt mõeldud oli, mitte ei täideta uusi kohti üldjärjekorrast tulevate võõrastega.

Seega võivad teenusekohtade rajamisest huvitatud puudega laste vanemate grupid ja puudega laste koolid olla seekord optimistlikumad. Ehk õnnestub nüüd lõpuni ehitada ka kaua oodatud Maarja Päikeseküla, Meiela, Pällo noorte töökodu jt.

Isegi kui algselt plaanitud ühiskodude mõõtu või sisemust tuleb pisut taotlusvooru nõuete järgi muuta või kohendada, väärib võimalus kasutamist. *Tiina Kangro*

Barjäärkreem – mähkmepiirkonna naha kaitseks

Üks nahaärritusi põhjustav tegur on pidamatus. Pidamatuse tekkimisel vajab mähkmealune nahk erilist hoolt ja tähelepanu.

Liigse niiskuse, hõõrdumise ja häirunud naha mikrofloora tagajärjel võivad ärritusnähud mähkmepiirkonnas tekkida väga kiiresti, seetõttu on ennetav naha kaitsmine oluline. Kui märkate tekkivat punetust genitaalpiirkonnas, tuharatel, kubemes, võib olla tegemist algava nahapõletikuga. Sellisel juhul vajab nahk lisakaitset, et peatada kokkupuude ärritajatega.

Nahka kaitsev kreem TENA Barrier Cream moodustab nahale niiskuskindla, ent hingava barjääri, mis peatab kokkupuute uriini ja väljaheitega. TENA Barrier Cream jääb nahal läbipaistev võimaldades naha seisundit lihtsasti jälgida. Kui punetus ei kao, tugevneb või lööbe välimus muutub, on oluline konsulteerida arstiga.

TENA Barrier Cream

- Moodustab nahale niiskuskindla, kuid hingava kihi, mis kaitseb õrna nahka ärritajate eest.
- Sisaldab E-vitamiini ja looduslikke hooldavaid õlisid.
- Jätab nahale läbipaistva kaitsva kihi, mis võimaldab naha seisundit jälgida.
- Dermatoloogiliselt testitud.
- Lõhna- ja säilitusainevaba.

TENA tooted on müügil TENA ametlikus veebipoes **www.tenapood.ee**, Inkotubades, ITAK müügipunktides ja apteekides.

TENA

www.TENA.ee

Paar aastat tagasi ühendas grupp terapeute, sotsiaaltöötajaid, riigiametnikke ja omaksehooldajaid oma jõud, et panustada vabatahtlikena dementsuse valdkonna arendamisse Eestis. Veebileht www.dementsus.ee on üks selle grupi väljunditest.

Kutsume dementsusega lähed

Mittetulundusühing Elu Dementsusega, mis koondab omastehooldajaid ja eriala-spestialiste, on alustanud kogukonnaalgatusena tugigruppide kogunemistega dementsusega lähedaste hooldajatele üle Eesti. Tugigrupid tegutsevad juba Tallinnas, Tartus ja Võrus, aga neid on plaanis juurde luua.

Teatavasti ei ole Eestis dementsete abistamiseks korralikku süsteemi veel olemas ja väga paljud pered on oma murede ja hoolduskoormusega täiesti üksi. Omastehooldajatele mõeldud koolituste kättesaadavus on väga piiratud ning võimalus teenuste näol kodust hooldust toetada enam kui tagasihoidlik.

„Tugigrupi mõte ongi kõikidele küsimustele, mis lähedast hooldavaid inimesi vaevavad, vastused saada. Ühtegi rumalat või vale küsimust ei ole. Tähtis on see, et inimene saab pisutki abi oma probleemidele, tunneb toetust ja võib rääkida kellegagi, kes mõistab," ütleb Hanna-Stiina Heinmets, Tallinna diakooniahaigla dementsusosakonna juhataja ja tegevusterapeut.

Õla tunne

„Ma olen mitmete lähedastega rääkinud ja nad ütlevad, et ei saa sõpradele või sugulastele oma muresid kurta, sest kõige paremate soovide juures nood lihtsalt ei mõista neid. Tihti hoitakse mured endale ka seetõttu, et teisi säästa. Aga lahendusi on vaja, sest kui

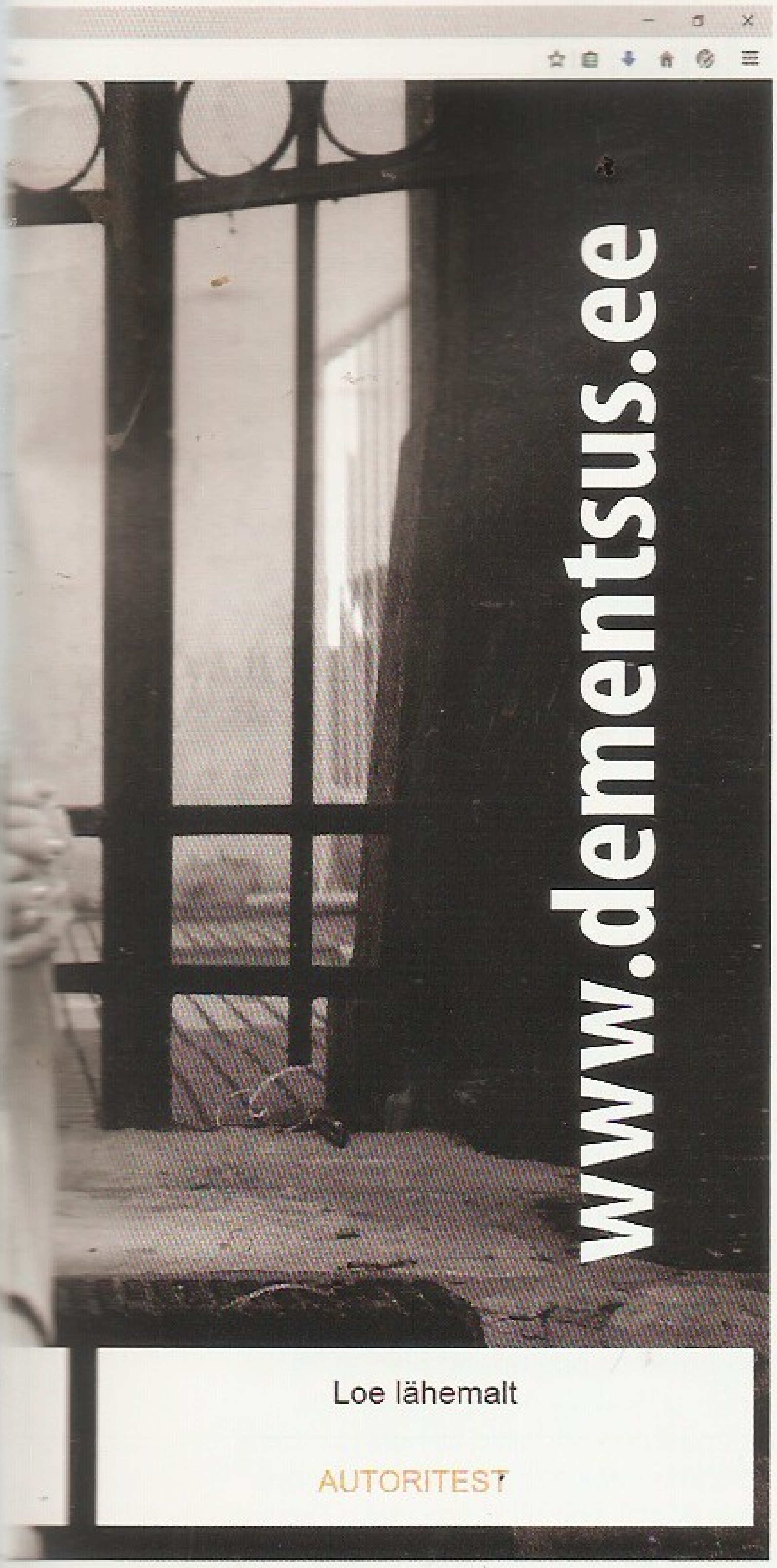

Teadmised ja info on abiks

Maailma terviseorganisatsiooni andmetel on maailmas 47,5 miljonit dementsussündroomiga inimest, igal aastal lisandub peaaegu 8 miljonit uut juhtumit.

See on suur hulk inimesi, kellel on kõigil oma lugu. Eri riikide andmetel elab igast kümnest dementsest seitse-kaheksa kodus, vajades haiguse süvenedes enamasti siiski asutusehooldust. Seni aga peavad lähedased talle ise toetust, abi ja hoolitsust pakkuma.

Dementsusega lähedase eest hoolitsemine tähendab ulatuslikku ning aastaid kestvat hooldust, nagu mitme muugi haiguse ja puude korral.

Eestis räägitakse praegu omastehooldajate hoolduskoormusest kui teravast sotsiaalprobleemist, sest seadused kohustavad perekonda oma lähedaste eest hoolitsema, samas kui riigil ega omavalitsustel pole konkreetset kohustust neile küllaldast abi pakkuda. Kuni olukorda kaardistatakse ja lahendusi otsitakse, on oma dementsusega lähedase hooldajad silmitsi olukorraga, kus nad vajavad kiiresti asjakohast teavet, sotsiaalset toetust, koolitusi ja nõuandeid, et seda haigust mõista ning osata toetada hooldatava toimetulekut ja kognitiivset võimekust.

Näiteks on oluline vaimne, füüsiline ja emotsionaalne stimulatsioon, et hoida alal dementse eaka säilinud võimeid. See eeldab, et omaksehooldaja mõistaks haiguse olemust, oskaks valida õigeid suhtlemisviise ja oleks omandanud piisavalt juhiseid, et haigestunud lähedase eneseväljendusest aru saada.

Eestis läbi viidud uuringute tulemused näitavad, et dementsusega inimeste omastest hooldajad vajavad enam ühiskonna hoolivust ja nõustamist, lisaks aga kindlasti psühhoemotsionaalset toetust. Väga oluline on info vähestegi pakutavate teenuste kohta, et neid mitte kasutamata jätta. Samuti on abiks teadmised hooldusabivahendite kasutamisest, hooldusvõtetest jne.

Kõigele sellele pöörame tähelepanu ka tugigruppides.

Merle Varik
Tartu tervishoiu kõrgkooli lektor ja Tallinna ülikooli doktorant

ste hooldajaid tugigruppidesse

eakas ema või isa jääb dementseks, paiskub kogu pere elurütm segi. Kui meditsiini- ega sotsiaalsüsteemilt piisavat tuge ei ole või ei oska seda üles leida, tulebki perel hooldamisega ise toime tulla. Kui rollid peres vahetuvad, algab lastel ränk ja raske eluperiood. Ema, kes kogu aeg on olnud see, kes toetab ja hoolitseb, vajab nüüd äkitselt ise väga palju hoolt, ei tunne oma lapsi ära – pere elab üle rasket leina, samas ema ei ole ju surnud, ta elab, aga on väga palju muutunud. Kuidas siis elada nii edasi, et pere tuleks selle kõigega toime ja hooldajad saaksid oma hingele ka vahepeal pai ja kosutust?“ jätkab Heinmets.

Kuni sotsiaalsüsteemi mobiliseeritakse inimestele appi tulema, võiks abi olla hooldajate tugigruppidest. Mujal maailmas on sellised grupid juba aastakümneid head tagasisidet saanud. Omastehooldajate sõnul on need abiks ja toeks isegi siis, kui riigis on dementsusega inimestele tugiteenused, sest pere jääb dementse eaka jaoks ikkagi tähtsale kohale. Mitte keegi ei jäta ju oma kallist lähedast vaid haigla või hooldekodu rüppe isegi siis, kui heal tasemel teenused on kättesaadavad.

Suur huvi

Heinmets räägib, et nad alustasid tugigruppidega kevadel ja üllatuseks oli osavõtt kohe üpriski suur. Tallinna esimeses grupis oli ligi paarkümmend ja Tartus isegi 25 osalejat. Vestlusringist võttis osa ka

Järgmised tugigrupid tulekul

21. septembril, kui kogu maailmas tähistatakse rahvusvahelist Alzheimeri päeva, kogunevad tugigrupid Tartus ja Võrus.

Tartus oodatakse omaksehooldajaid 21. septembril kella 16–18 Tartu tervishoiu kõrgkooli (Nooruse 5). Tartu linnavalitsusest on külla kutsutud sotsiaaltöö spetsialistid, kes jagavad teavet võimalike tugiteenuste kohta. Kokkusaamisele tuleb registreeruda aadressil merlevarik@nooruse.ee või telefonil 525 5594.

Võrus saab tugigrupp kokku 21. septembril kella 16–18 aadressil Jüri 27. Räägitakse dementsusest kui psüühika häirumise seisundist, jagatakse soovitusi, mida dementsuse tunnuste juures tähele panna ja kuidas dementsusega inimest toetada. Registreeruda saab aadressil anu.oun@ehtk.ee või telefonil 515 6103.

Puutepunktide septembrinumbri trükist tuleku päeval, 15. septembril kella 16.30–18.30 toimus Tallinna tugigrupi koosolek Pirita sotsiaalkeskuses, kus nõustajaks oli Ida-Tallinna keskhaigla neuropsühholoog ja MTÜ Elu Dementsusega liige René Randver. Oktoobri lõpuni on aga Pirita sotsiaalkeskuses võimalik külastada MTÜ Elu Dementsusega algatatud rändnäitust „Lähme külla", kus näeb Tallinna diakooniahaigla dementsussündroomiga patsientide maalitud töid.

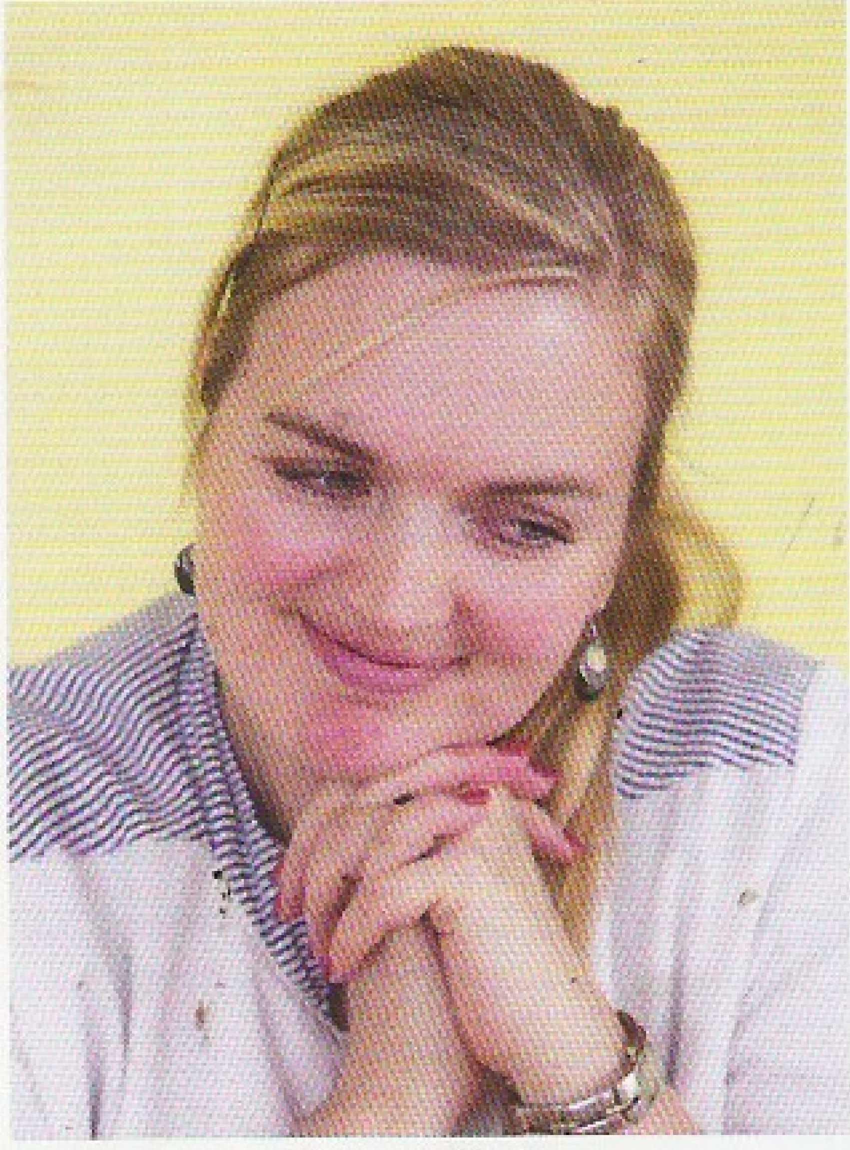

Hanna-Stiina Heinmets on tegevusterapeut, omaksehooldajate tugigruppidega tegeleb ta lisaks igapäevatööle Tallinna diakooniahaigla dementsusosakonna juhatajana.
Heiko Kruusi

Riigid pööravad suurt tähelepanu

21. septembril tähistatakse rahvusvahelist dementsuse päeva. Juba kuuendat aastat on september kuulutatud ülemaailmseks dementsuse kuuks.

Alzheimer's Disease International on organisatsioon, kes toetab kõrgetasemeliste tegevuskavade väljatöötamist dementsuse ja Alzheimeri tõve kahjude vähendamiseks üle maailma, geograafiliste piirkondade lõikes, riiklikel ja kohalikel tasanditel. Tänavu mais kinnitas maailma terviseorganisatsioon uue ülemaailmse dementsuse tegevusplaani aastateks 2017–2025. Plaanil on seitse eesmärki: parem tervisepoliitika, suurem teadlikkus, tõhus ennetus, õigeaegne diagnoosimine, teadusuuringud, kättesaadav hooldus ja ravi.

Iga-aastasi ülemaailmseid Alzheimeri raporteid on välja antud aastast 2009.

Ligi sajal riigil üle kogu maailma, sealhulgas mitmel kehvema arenguga riigil, on välja töötatud Alzheimeriga võitlemise plaan või strateegia, suurematel riikidel ka regionaalsed tegevuskavad.

Euroopa riigid võtsid dementsusega võitlemiseks esimese ühisdeklaratsiooni vastu aastal 2006 (Pariisi deklaratsioon). Aastal 2008, kui Prantsusmaa juhtis Euroopa eesistumist, järgnes sellele mitu jõulist ühisaktsiooni, kus kutsuti riike üles pöörama tähelepanu dementsusega inimeste abistamisele, kuid nende kõrval ka hooldajate ning pereliikmete märkamisele. Tegevussuunad pandi kirja sama aasta lõpus vastu võetud Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi deklaratsioonidesse. Järgnenud ühistegevused viisid üleeuroopalise nn Alzheimeri initsiatiivi koostamiseni 2009. aasta suvel. 2011. aasta talvel võttis Euroopa Parlament vastu resolutsiooni, milles kutsuti otsustavalt kõiki Euroopa riike üles koostama oma maa jaoks tegevuskava dementsuse ja Alzheimeri kahjude vähendamiseks ning neid ellu viima.

Alzheimeri strateegiad on praeguseks olemas 26 Euroopa Liidu riigil ja liidu liikmeks pürgival riigil. Suurbritannias ja Saksamaal on koostatud ka hulk piirkondlikke tegevusplaane (Šotimaa, Walesi jt jaoks). Ida-Euroopa riikidest on tegevuskava Poolal, Tšehhil, Bulgaarial ja Rumeenial. Eestil, Lätil ja Leedul oma Alzheimeri tegevuskava vastu võetud ei ole.

Uuri lisa Alzheimer's Disease Internationali kodulehelt www.alz.co.uk ja Alzheimer Europe'i kodulehelt www.alzheimer-europe.org.

ekspert, kes vastas küsimustele arsti vaatevinklist. Küsimustest puudu ei tulnud.

„Juba esimeses tugigrupis oli kõige raskemate murede keskel näha ka rõõmsaid nägusid, kes ütlesid, et nii hea, et leidsid tee siia gruppi, sest said juba esimesest kokkutulekust abi lähedase paremaks mõistmiseks. Tihti ei saadagi aru, kust läheb piir haiguse ja inimese tahtliku käitumise vahel. Mõeldakse, et inimene on üleöö pahatahtlikult kiuslikuks, süüdistajaks muutunud, näiteks süüdistab pereliikmeid asjade varguses, tekivad konfliktid. Kõikides sellistes küsimustes saab pereliikmeid toetada ja nõustada. Samuti hooldus- ja ravialased nõuanded, keskkonnakohandused, suhtlemismeetodid ja veel palju muud. Üksteist toetades ja nõu ja jõuga aidates saab pere jõudu, uusi mõtteid ja lahendusi, mida igapäevaelus rakendada," kirjeldab Heinmets.

Kord kvartalis

Praegune plaan on hakata koos käima mitmel pool Eestis kord kvartalis. Lisaks omastehooldajatele ja kogemusnõustajatele kutsutakse tugigruppidesse sotsiaal- ja tervishoiuspetsialiste, kellelt võib konkreetsemaid küsimusi küsida.

„Uute kohtumistega saab ennast kursis hoida meie Facebooki lehel „Elu dementsusega", kus kajastame jooksvalt kõiki sündmusi. Külastage ka lehte www.dementsus.ee dementsuse kohta info hankimiseks. Seal võib liituda meililistiga dementsusealaste uudiskirjade ja kiire info saamiseks. Olete kõik oodatud!" julgustab tugigruppide eestvedaja Hanna-Stiina Heinmets.

Tiina Kangro

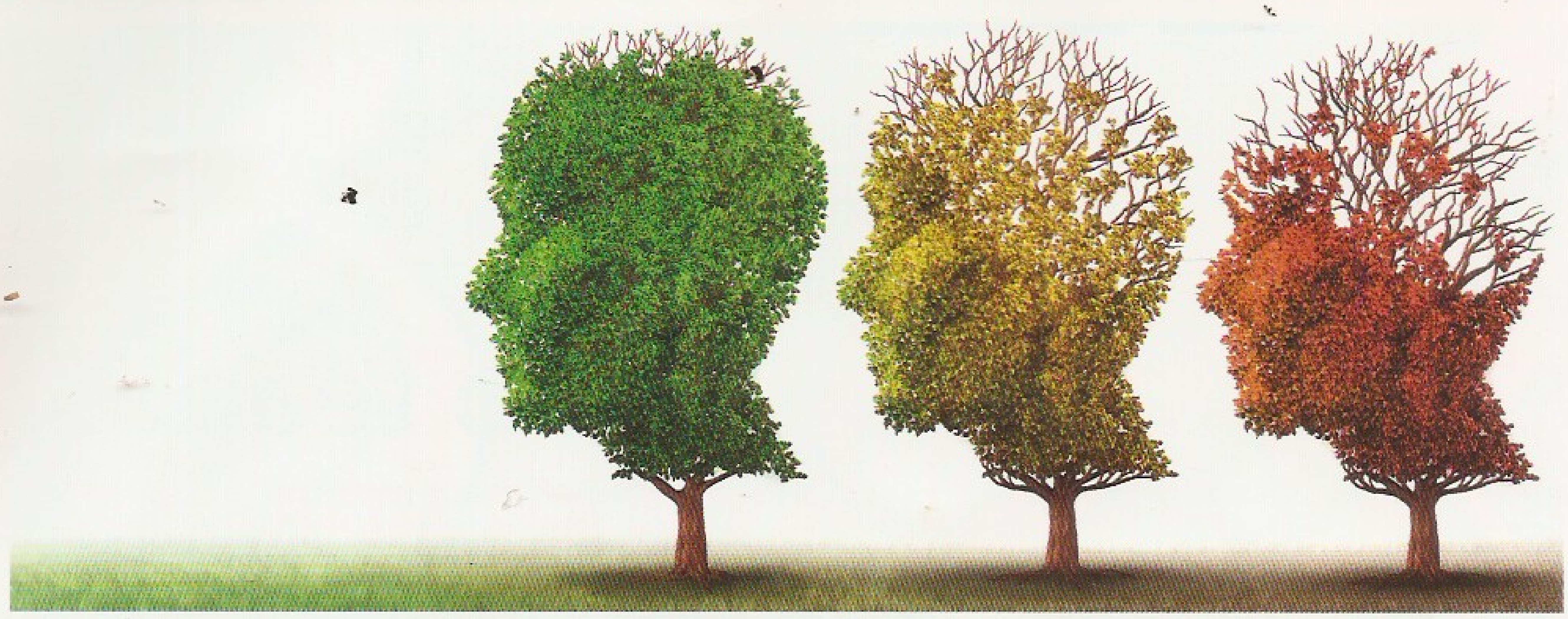

Kuidas ära tunda dementsust?

Iga inimene on erinev ja ka dementsus võib avalduda eri moel.

See, millised sümptomid ja kuidas täpselt haigestunud inimest hakkavad räsima, sõltub suurel määral tema isiksusest, üldisest terviseseisundist, sotsiaalsetest oludest, milles ta on elu elanud jne.

Siin on toodud kõige sagedamini haiguse algusjärgus ilmnevad nähud.

Mälu tuhmumine

Mäluprobleemid, eriti lühiajalise mälu kadumine, on kõige sagedasem esmane märguanne algavast dementsusest. Kui vananev inimene võib ikka olla hajameelne, näiteks tal ei meenu vestluse käigus ühise trepikojanaabri nimi, teab ta ometi täpselt inimest, kellest käib jutt. Dementsuse korral kaob aga mälust lisaks nimele kogu kontekst.

Raskused igapäevatoimetustega

Dementsuse avaldudes hakkavad tekkima raskused igapäevaste, tuttavate toimetustega, mis varem käisid täiesti iseenesest mõistetavalt. Näiteks võib segi minna see, mis järjekorras riided seljas käivad või kuidas valmistatakse ühepajatoitu.

Probleemid keelekasutusega

Igal inimesel võib vahel mõni sõna keele pealt ära kaduda, aga dementsuse korral võivad ka lihtsad sõnad kaduda sootuks. Inimene võib nende asemel hakata kasutama ootamatuid sõnu, mis raskendab tema mõistmist.

Segadused koha ja ajaga

Meil kõigil võivad vahel nädalapäevad sassi minna või tekkida segadus, kuhu pidime millal minema, kuid dementsusega inimene võib äkitselt ka oma kodutänaval ära eksida. Talle võib tunduda, et on teadmata põhjusel sattunud võõrasse kohta, kust ta ei leia enam koduteed.

Kriitikameele kadumine

Dementne inimene võib teha valeotsuse ja minna kuumal päeval õue sooja mantliga või külmal aastaajal poolpaljalt.

Keskendumisraskused

Dementsusega inimesel on raske jälgida vestlust või pidada meeles, millal on tarvis igakuised arved ära maksta.

Asjad hakkavad kaduma

Kõik inimesed pistavad vahel rahakoti või võtmed teab kuhu, aga dementsuse korral võib inimene äkitselt viia triikraua külmkappi või torgata käekella suhkrutoosi.

Meeleolu ja käitumise muutused

Inimestel on ikka tujud, aga dementsusega võivad käia kaasas suured meeleolu kõikumised, millel pole loogilist põhjust. Inimene võib muutuda harjumatult emotsionaalseks ja eksalteerituks või, vastupidi, tõmbuda endasse ja muutuda tundetuks.

Iseloomu muutumine

Dementseks jäänud inimene võib hakata käituma täiesti teistmoodi, kui talle omane on olnud. Ta võib hakata kõiki kahtlustama, muutuda närviliseks, depressiivseks, apaatseks või hirmunuks ja murelikuks, eriti tugevamate mäluprobleemide korral.

Teotahte kadumine

Iga inimene võib vahel olla väsinud ja tüdinud ning püüda põgeneda kohustuste eest. Dementne inimene võib aga muutuda täiesti passiivseks, istuda tunde teleri ees, magada senisest palju rohkem, kaotada huvi meelistegevuste vastu.

Nende nähtude korral oleks õige pöörduda perearsti poole ja oma kahtlusi temaga jagada.

Allikas: Alzheimer's Disease International

ISSN 2228-1312
SAAJA AADRESS:
Viimsi Raamatukogu
Kesk tee 1 Haabneeme Viimsi vald
74001 Harjumaa
Perioodika 01

Tasub teada: TASUTA ÕIGUSABI!

Eesti Õigusbüroo OÜ pakub koostöös justiitsministeeriumiga tasuta õigusabi juriidilistes küsimustes, nagu lepingud, nõude- ja vastuskirjad, vaided, vajadusel kohtus esindamine jne. Tasuta nõustamist võivad saada inimesed, kelle kuusissetulek jääb alla 1730 euro (1,5 keskmist brutopalka), maksta tuleb vaid 5 eurot lepingutasu. Tasuta nõu saab kaks tundi. Kui juristi abi on vaja rohkem, maksab edasine nõustamine 20–40 eurot tund.

Registreerimine: www.juristaitab.ee, lisainfo telefonil 688 0400 või aadressil abi@juristaitab.ee.

Puuetega Inimeste Koda alustas sotsiaalministeeriumi rahastusel tasuta nõustamisteenuse pakkumist tööealistele inimestele / nende seaduslikele esindajatele, kel tekib küsimusi või kes kogevad tõrkeid töövõime või puude raskusastme hindamisel. Nõustaja abistab hindamiseks valmistumisel, ekspertiisiotsuses kirjas oleva selgitamisel ja vajadusel vaide koostamisel.

Registreerimine telefonil 671 5909 või aadressil noustaja@epikoda.ee. Nõustamist pakutakse kohtumisel (Tallinnas), meilitsi või telefoni teel. Vajadusel saab nõustamisel kasutada viipekeeletõlgi teenust.

Igas eas puudega inimesed / nende hooldajad võivad taotleda mitmesugustes küsimustes riigi tasuta õigusabi ka SA-st Õigusteenuste Büroo, kes pakub nõustamist koostöös maakondlike puuetega inimeste kodadega Tallinnas, Tartus, Pärnus, Narvas, Paides, Põlvas, Jõhvis, Rakveres, Kuressaares, Viljandis, Võrus, Valgas, Raplas, Jõgeval ja Hiiumaal.

Registreerimine telefonil 601 5122 või 5385 0005.

KUI SAAD AIDATA. Või kui tead kedagi, kes saab: MTÜ Puutepunktid

arveldusarve EE452200221053907379

MTÜ Puutepunktid on riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

Aitäh ajakirja toetajatele!

Kolmel suvekuul olite need teie: Merle Lints, Sigrid Kristin, Maris Luik, Tarmo Leheste, Maire Pihotalo, Siiri Klasberg, Küllike Lain, Evi Johanson, Ülle Väina, Kaja Linder, Reet Jepisova, Kaia Veltmann, Sander Saat, Anu Mölder, Larissa Jarada Svjatoslava Legitševa, Ulvi Mellis, Raili Veskilt, Maria Praats, Lilia Tihane, Külvi Raudsepp, Lenne Rätsep, Mari Peets, Karolina Antons, Kalev Märtens, Evelin Peda, Krislin Padjus, Jane Mõtsar, Karmo Kuri, Ketlin Ravel, Laine Johannes, Anne-Mari Rebane, Helle Kärdi-Paabo, Alo Suursild, Triin Uibo, Chris-Helin Loik, Natali Hanni, Rain Rätsep, Marko Kadanik, Jaanu Holsting, Kreet Ojamets, Maie Loorits, Minija Pääslane, Helle Veski, Kristina Alunurm, Julia Abiševa, Ande Etti, Maigi Tilga, Imbi Suun, Ursi Joost, Heli Tenslind, Vaike Pähn, Rainis Matvejev, Ere Tõtt, Keit Lipp, Mari Selirand, Külli Taremaa, Renee Kukk, Robert Suurorg, Lea Kallas, Heldi Käär, perekond Järv, Helmen Kütt ja MTÜ Spordiklubi Meduus. Lisaks tegi jaanipäeva ajal toimetusele rõõmsa üllatuse endine ametiühingujuht ja nüüdne tööõiguse konsultant Harri Taliga, kes palus oma 60. sünnipäeva külalistel teha kingituste toomise asemel annetuse Puutepunktidele. Nii koguneski septembri ajakirja trüki- ja postikulude katteks rekordsumma – 1252 eurot. Väga suur tänu kõikidele teile!

Ajakirja väljaandmist toetavad ka
Hasartmängumaksu Nõukogu
Eesti Hooldajate Liit
V:E:D:U:R.EE
Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond